

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 2.

ÅREN

1861—1865.

KOPPARBERGS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Under den tiderymd, som denna berättelse omfattar, hafva *Stora Kopparbergs läns gränser* undergått förändring i så måtto, att de i berättelsen för åren 1856—1860 omförmälda delar af Äppelbo och Orsa socknar, hvilka i kyrkligt afseende redan förut varit från länet afsöndrade, blifvit jemväl i öfriga hänseenden detsamma frånskiljda, dels genom fullständigt utbruten gräns emellan Äppelbo socken och Räms socken i Wermland, dels genom provisionel rågång emellan Orsa och Loos socken inom Gefleborgs län. Och har genom dessa förändringar länets område, för hvars beräkning tillförlitlig grund saknas, men som i föregående berättelser finnes upptaget till 288 kvadratmil, undergått minskning, hvars vidd dock, vid det förhållandet att, jemlikt Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 13 November 1863, den slutliga gränsregleringen emellan sistnämnda två socknar kommer först vid afslutandet af det inom Orsa socken nu pågående allmänna storskifte att verkställas, icke nu kan med erforderlig noggrannhet uppgifvas utan endast approximativt beräknas till omkring sex kvadratmil.

I fråga om länets *ecklesiastiska indelning* har, sedan under ifrågavarande period Malingsbo, Ludvika, Envikens och Wåmhus kapellförsamlingar blifvit från Söderbärkes, Grangärdes, Svärdsjö och Mora pastorater afsöndrade till egna gäll, hvaraf dock Wåmhus icke ännu är med Kyrkoherde försedd, kyrkosocknarnes antal ökats från 38 till 42, omfattande 41 pastorater och 7 prostier, hvaremot tillförene meddelade föreskrifter, enligt hvilka Transtrands, Boda och Silfbergets kapellförsamlingar skola vid inträffande kyrkoherdedledigheter i vederbörande moderförsamlingar bilda egna pastorater, icke ännu kunnat vinna tillämpning.

I *judicielt* hänseende har icke under omförmälda tiden vidtagits annan förändring än att Särna socken med dithörande Idre kapellförsamling blifvit, på grund af Kongl. Brevet den 26 Mars 1861, utbruten såsom särskildt tingslag från Elfdalens förut dermed förenade tingslag, hvadan länet numera omfattar, förutom 3 städer, hvardera med egen jurisdiktion, 23 häradar eller tingslag, fördelade i 4 domsagor.

Den *administrativa indelningen* har deremot icke undergått någon rubbning, utan är länet i detta afseende fortfarande fördeladt i 7 fögderier och häradsskrifvaredistrikter samt 35 länsmansdistrikter.

I länets *indelning med afseende på helsovården* har under femårsperioden vunnits en behöflig, ehuru ej tillfyllestgörande förbättring derigenom att, enligt Kongl. Brevet den 13 December 1861, ett nytt provinsial-

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utgiver ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-27.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Innevånare.....	3.
3. Näringar.....	4.
Tab. Litt. A. Handelsprisen å säd i Kopparbergs län.....	5.
4. Kommunikations-anstalter och varubyten.....	15.
5. Kameralförhållanden.....	19.
Tab. Litt. B. Storskiftes- och afvittrings-förrättningarne.....	21.
6. Politi.....	22.
Tabellbilagor	28-40.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	28.
Tab. N:o 2. Jordbruk.....	29.
Tab. N:o 3. Boskapsskötsel.....	29.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	30.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	31.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	31.
Tab. N:o 7 a. Bruk, grufvor, fabriker och manufaktur-inrättningar år 1865.....	32.
Tab. N:o 7 b. Handtverkerier år 1865.....	33.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverier och skjutsning.....	34.
Tab. N:o 9. Sjöfart, år 1865.....	34.
Tab. N:o 10 a. Hemman och jordlägenheter m. m. å landsbygden, år 1865.....	35.
Tab. N:o 10 b. Jordområde och egendomar i städerna, år 1865.....	36.
Tab. N:o 11. Laga skiften åren 1861-1865.....	37.
Tab. N:o 12. Krono-uppbörden.....	38.
Tab. N:o 13. Sparbankerna	40.
Tab. N:o 14. Fattigvården.....	40.

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

H) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 2.

ÅREN

1861—1865.

KOPPARBERGS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Under den tiderymd, som denna berättelse omfattar, hafva *Stora Kopparbergs läns gränser* undergått förändring i så måtto, att de i berättelsen för åren 1856—1860 omförmälda delar af Äppelbo och Orsa socknar, hvilka i kyrkligt afseende redan förut varit från länet afsöndrade, blifvit jemväl i öfriga hänseenden detsamma frånskiljda, dels genom fullständigt utbruten gräns emellan Äppelbo socken och Räms socken i Wermland, dels genom provisionel rågång emellan Orsa och Loos socken inom Gefleborgs län. Och har genom dessa förändringar länets område, för hvars beräkning tillförlitlig grund saknas, men som i föregående berättelser finnes upptaget till 288 kvadratmil, undergått minskning, hvars vidd dock, vid det förhållandet att, jemlikt Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 13 November 1863, den slutliga gränsregleringen emellan sistnämnda två socknar kommer först vid afslutandet af det inom Orsa socken nu pågående allmänna storskifte att verkställas, icke nu kan med erforderlig noggrannhet uppgifvas utan endast approximativt beräknas till omkring sex kvadratmil.

I fråga om länets *ecklesiastika indelning* har, sedan under ifrågavarande period Malingsbo, Ludvika, Envikens och Wåmhus kapellförsamlingar blifvit från Söderbärkes, Grangärdes, Svärdsjö och Mora pastorater afsöndrade till egna gäll, hvaraf dock Wåmhus icke ännu är med Kyrkoherde försedd, kyrkosocknarnes antal ökats från 38 till 42, omfattande 41 pastorater och 7 prostier, hvaremot tillförene meddelade föreskrifter, enligt hvilka Transtrands, Boda och Silfbergets kapellförsamlingar skola vid inträffande kyrkoherdeledigheter i vederbörande moderförsamlingar bilda egna pastorater, icke ännu kunnat vinna tillämpning.

I *judicielt* hänseende har icke under omförmälda tiden vidtagits annan förändring än att Särna socken med dithörande Idre kapellförsamling blifvit, på grund af Kongl. Brevet den 26 Mars 1861, utbruten såsom särskildt tingslag från Elfdalens förut dermed förenade tingslag, hvadan länet numera omfattar, förutom 3 städer, hvardera med egen jurisdiktion, 23 häradar eller tingslag, fördelade i 4 domsagor.

Den *administrativa indelningen* har deremot icke undergått någon rubbning, utan är länet i detta afseende fortfarande fördeladt i 7 fögderier och häradsskrifvaredistrikter samt 35 länsmansdistrikter.

I länets *indelning med afseende på helsovården* har under femårsperioden vunnits en behöflig, ehuru ej tillfyllestgörande förbättring derigenom att, enligt Kongl. Brevet den 13 December 1861, ett nytt provinsial-

läkaredistrikt blifvit bildadt af Mora, Elfdals, Orsa och Särna tingslags områden, samt det uti Kongl. Brevet den 16 Maj 1835 anvisade distrikt åt en extra Provinsiälläkare för Österdalarne inskränkts till Leksands, Rättviks, Ore, Åls och Gagnefs socknar. I följd af dessa förändringar funnos alltså inom länet vid periodens slut anställde 4 Provinsiälläkare och en extra Provinsiälläkare, äfvensom en, med nådigst tillerkänd befordringsrätt lika med Läkare i Statens tjenst, för s. k. Vestra Bergslaget antagen och enskildt aflönad Bergslagsläkare, afsedd att handhafva helsovården inom Grangärdes, Ludvika, Norrbärkes och Söderbärkes socknar. Men då behovet af än vidare utvidgad läkarevård medelst delning af Westerdals provinsiälläkaredistrikt och anställande af Provinsiälläkare för Westerbergslags fögderi framträdtt alltmera oafvisligt i mån af befolkningens tillväxt och stigande håg att vid inträffade sjukdomsfall anlita läkarebiträde, så har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i skrifvelse den 24 November 1864 gjort underdånig framställning om inrättande af ytterligare två provinsiälläkaredistrikter för detta län, hvilken fråga, Länsstyrelsen veterligen, icke före 1865 års utgång utgjort föremål för slutligt afgörande.

De i senast afgifna berättelsen anmärkta *oregelbundenheter* uti indelningen emellan socknarne a) Svärdsjö och Sundborn, b) Leksand, Ål och Bjursås, c) Stora Tuna och Aspeboda, d) Stora Tuna och Grangärde, e) Nås och Säfsnäs, samt f) Grytnäs och Avesta qvarstå oförändrade, sedan väckta frågor om samma olägenheter afhjelpande, dels blifvit ogillade dels vid periodens slut voro på pröfning beroende.

På föranstaltande af komitén för undersökning af grunderna för städernas beskattning hafva *kartor* öfver städerna Hedemora och Säter med dertillhörande ägor blifvit upprättade, hvarförutom från Topografiska karteverket utkommit planscherne "Skinnskatteberg och "Gysinge", hvilka upptaga, den förra Malingsbo socken samt delar af Söderbärkes och Norrbärkes socknar, och den senare By socken med angränsande delar af Husby, Garpenbergs och Folkärna socknar inom detta län.

Beträffande dess *allmännaste naturbeskaffenhet* är Kopparbergs län ett skogbeväxt, mot söder och sydost starkt sluttande högländ, bestående till större delen af berg samt af stenbundna och sandiga höjder, hvilka från hvarandra afskiljas genom större eller mindre omkring de många vattendragen utbredda dalförgreningar. I följd af länets stora vidd och de särskilda trakternas olika höjd och lägen emot de från fjellryggen emellan Sverige och Norge utlöpande bergssträckningarne förete klimatförhållandena sig emellan betydande olikheter, som åtminstone i de nordligare och vestligaste, för luftstreckets stränghet mest utsatta delarne af länet kunna endast i viss mån till fromma för odlingsffiten utjemnas genom utdikningar af de vidsträckta, frostbringande kärrmarker, hvilka omgifva de flesta vattendragen och uppfylla fälten nedanför bergshöjderna. Men i dessa bygder, der, med undantag för Rättviks och Sofia Magdalena socknar samt delar af Mora, Orsa och Ore socknar, som hvila på kalkaktig och derföre jemförelsevis bördig grund, jordmånen består af sand och mo, med svag alstringskraft, hafva dock de tätt bebyggda vattendalarne jemte de dertill tjenliga höjdsuttningarne från långliga tider utgjort föremål för ett tråget odlingsarbete, det der under tidernas lopp idogt fortgått trots de härjande frostkador, hvilka ej sällan gäckat odlarens möda. I de nedanom dessa och föreningen af Dalelvens två hufvudarmar belägna trakterna af länet, innefattande Kopparbergs, Sätters, Näsgårds och Vester-Bergslags fögderier, hvarest genom skydd mot fjellvindarne och jordens något större fruktbarhet kulturen icke haft att bekämpa enahanda svårigheter, har densamma äfven fortskridit i hastigare utveckling och, synnerligast uti sistnämnda två fögderier, i förening med en af rika malmlager framkallad och utvidgad bergshandtering spridit bland befolkningen en välmåga, som torde kunna täfla med andra af klimatförhållanden och bördighet mera gynnade landsorters.

Som emellertid behovet att medelst afdikning och torrläggning af den vidsträckta vattensigtiga marken söka mildra klimatets hårda inflytelser och öka den odlingsbara jordens mängd är af befolkningen allt för väl insedt, för att icke af densamma ifrigt behjertas, har ock den mäktiga impuls till fortsatta ansträngningar för berörda ändamål, som det af Rikets Ständer vid 1862—1863 årens Riksdag beviljade anslag för myrut-

dikningar och vattenaftappningar i Rikets sex nordligaste län inneburit, åstadkommit inom detta län välgörande verkningar. Derom vittna beloppen af de statsunderstöd, hvilka i detta hänseende vunnits, och den mängd framställningar om agronomiskt biträde för anställande af undersökningar, som under periodens två sista år till Länsstyrelsen inkommit. Och torde derföre, under förutsättning af Statens fortfarande medverkan för sagda ändamål och af en rationel skogshushållning, den tid skäligen kunna emotses, då den derigenom påverkade förändringen i länets klimatförhållanden framkallar förmåga af och håg för odlingsföretag, motsvarande vidden af de trakter, som kunna göras fruktbarande.

2. Innevånare.

På sätt bifogade Tab. N:o 1 utvisar, har, enligt mantalslängderna, länets *befolkning*, som vid 1860 års Tab. N:o 1. slut utgjorde 164,509 personer med tillväxt under då avslutade femårsperiod af 8,581 personer, eller 5,5 procent, ökats under nu ifrågakommande tiderymd till 173,259 personer, deraf år 1861 med 998, år 1862 med 2,310, år 1863 med 1,810, år 1864 med 2,537, och år 1865 med 1,095, eller under hela perioden med 8,750 personer, eller 5,3 procent, medan, enligt husförhörslängderna, folkstockens tillväxt under samma tid skall uppgått allenast till 7,859 personer, eller 4,7 procent. Denna skiljaktighet efter de åberopade särskilda längderna, hvilka borde i det närmaste öfverensstämman, kan icke nu utredas, enär den eljest antagliga förklaringen af denna skilnad, derigenom att Särna sockens från mantalskrifning förut fritagna befolkning blifvit från och med år 1864, då densamma besteg sig till 1,174 personer, införd i mantalslängderna, försvinner derigenom att uti Länsstyrelsens förra femårsredogörelser samma menighet blifvit efter vederbörande presterskaps uppgifter inberäknad i summan af länets då mantalskrifna befolkning. Men möjligen torde den anmärkta skiljaktigheten härleda sig från verkställda rättelser i denna periods husförhörslängder af felaktigheter, som uti samma slags längder för nästföretgånga period influtit och hvarigenom folkmängden då blifvit beräknad högre än den verkliga.

Då under nu ifrågakomna tiderymd Hamra kapellförsamlings befolkning, utgörande till det närmaste 500 personer, blifvit afskiljd från detta län och tillagd Loos socken i Gefleborgs län, samt utflyttningarne härifrån länet, af hvilka de flesta haft Norra Amerika till mål, säkerligen långt öfverskridit inflyttningarnes antal, torde folkmängdens ofvanomförmälda tillväxt, som under åren 1861 och 1865 synes varit i någon mån hämmad antagligen genom 1860 års svaga skörd och den under år 1865 i länet gängse sjukdomen skarlakansfeber med deraf framkallade större dödlighet inom barnåldern, hufvudsakligen få tillskrifvas ett nativitetsöfverskott, större än under perioden 1856—1860. Och härleder sig detta lyckliga förhållande otvifvelaktigt från utvidgade försörjningsmedel, som mera än tillföre fästade arbetskrafterna vid hemorten och befrämjat giftermålen.

Ehuru *schismatiska religionsföreningar* fortfarande förefinnas inom länet och utan tvifvel förvärfvat sig ökadt antal bekännare, hafva de likväl icke verkat störande på allmänna ordningen, och ej heller på föreskrifvet sätt bildat särskilda församlingar. Några enstaka försök att åt *mormonismens* läror vinna anhängare hafva väl förekommit, men medföra icke farhåga för dessa villomeningars utbredande, emedan de stå i alltför uppenbar motsats emot befolkningens sedlighetskänsla och religiösa kraft.

I afseende på allmogens *byggnadssätt, brännmaterial, klädedrägt, födoämnen och drycker, folknöjen och tillfällan till bildande läsning*, deruti allt icke någon anmärkningsvärd förändring inträffat, får här endast åberopas, hvad som derom är yttradt i berättelsen af den 26 Maj 1862.

Äfven inom flera delar af Kopparbergs län har idén om den *frivilliga folkbevärningens* betydelse för fosterlandets försvar vunnit ett varmt erkännande och medfört bildande af 15 Skarpskytteföreningar, hvilkas sammanräknade aktiva styrka vid 1865 års slut utgjorde 1,736 man. Inom de skjutgrupper, hvaruti dessa föreningar blifvit ordnade, hafva täflingsskjutningar under periodens sista år försiggått, hvarjemte höstetiden

samma år flera af dessa föreningar varit sammandragna till en dags öfningsmöte gemensamt med några föreningar inom Gefleborgs län.

3. Näringar.

A) och B). *Jordbruket och boskapsskötseln.* Som en fullständig ägomätning icke öfvergått Kopparbergs län samt de nyodlingar, hvarmed inägojorden årligen ökas och hvilka mestadels verkställas, icke såsom stora företag, utan såsom mindre utvidgningar af förutvarande, jemnt tilltagande åkerbruk, ofta af jordägare icke till vidden beräknas, så kan *den odlade jordens sammanräknade yttnehåll* lika litet nu som tillförene noggrannt bestämmas, utan endast på grund af approximativa beräkningar ungefärligen uppgifvas till 146,000 tunnland odlad jord och 210,000 tunnland ängsmark. Varande denna beräkning grundad hufvudsakligen på de af Hushållningssällskapet meddelade här nedan omförmälda uppgifter och för de länsdelar, om hvilka Hushållningssällskapet icke meddelat uppgifter i afseende på åkerns och ängens areal, på andra kända förhållanden och på jämförelse emellan särskilda socknar.

På sätt här ofvan är antydt, anses jorden inom Kopparbergs, Näsgårds samt en del af Sätters och Vester-Bergslags fögderier vara af *medelmättig beskaffenhet*, men i öfriga delar af länet äga *svag* växtkraft, med undantag dock för de trakter inom Mora, Orsa, Sofia Magdalena, Rättviks och Ore socknar, hvilka gynnas af en utaf dervarande kalkformation betingad större bördighet.

Tab. N:o 2. I öfrigt och då till följd af Eders Kongl. Maj:ts i nådiga Brevvet den 3 Mars 1865 gifna föreskrift att, för åvägabringande af en jordbruksstatistik för Riket, länens Hushållningssällskap borde, hvar och ett inom sitt område, ombesörja insamlandet af därför erforderliga primäruppgifter samt granska och bearbeta dem till sammandrag, Hushållningssällskapet här i länet till Kongl. Statistiska Centralbyrån insändt dylika uppgifter och sammandrag för år 1865, samt dessa, hvilka af sistnämnda embetsmyndighet bringas till offentlighet, innefatta så noggranna upplysningar, som kunnat åstadkommas om jordbrukets och boskapsskötselns tillstånd i detta län under det sista år, som utgör föremål för denna berättelse, så anser sig Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, med hänvisning till Tab. N:o 2, i afseende å beräknade årliga utsädet af hvarje sädeslag, årliga utsädesbehovet för länet, antalet tunnland år 1865, använda till odling af de särskilda sädesslagen, skördebeloppet i korntal, och förbrukning deraf i medeltal för hvarje person, böra för år 1865 endast återopa ofvanomförmälda, af Hushållningssällskapet aflemnade uppgifter samt derjemte, till vidare ledning för bedömandet af ställningen under de nästförutgångna fyra åren, tillägga följande.

Produktionen af höstsäd, hvilken under ifrågakomna period hufvudsakligast bedrifvits inom Kopparbergs, Sätters, Näsgårds och Vester-Bergslags fögderier, men jemväl inom öfriga delar af länet tilltagit i mån af nyodlingsföretagens tillväxt, har understigit länets behof, som genom införsel från nästgränsande län måst fyllas, hvaremot *produktionen af vårsäd*, hvaraf hafre förnämligast varit användt, i allmänhet motsvarat förbrukningen deraf. Den *blandsäd*, som här i länet odlas och i Nedan- och Ofvan-Siljans samt Westerdals fögderier utgör hufvudsädet, består vanligen till $\frac{2}{3}$ delar af korn och $\frac{1}{3}$ del af hafre, men är ock å olika trakter sammansatt af flerahanda sädesslag, såsom af vårråg, korn, arter och hafre, eller råg, korn och hafre. *Hveteodlingen* har under femårsperioden icke synnerligen fortskridit, samt till följd dels af ogynnsamma klimatförhållanden, dels af jordmånens svaghet vunnit föga utsträckning utom länets fyra sydligare fögderier.

Tab. Litt. A. Enligt inkomna uppgifter hafva *handelsprisen* å de särskilda sädesslagen vexlat, på sätt Tab. Litt. A. å motstående sida utvisar.

I anledning af den missväxt, som år 1860 hemsökte befolkningen i Westerdals fögderi, beviljades genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 9 Februari 1861 samtliga socknarne derstädes ett *statsunderstöd* utan återbetalningsskyldighet, af tio tusen Riksdaler Riksmünt, men mot förbindelse att användas till fattiga, orkeslösa personers underhåll, och till utförande af gagneliga företag inom orten för att bereda arbetsförtjenst

åt den fattigare delen af befolkningen, hvarjemte åt Malungs socknemän förunnades ett räntefritt undsättningslån af åtta tusen femtio Riksdaler, hvilket år 1865 till fullo återbetaltes. Ehuru under nu ifrågavarande tidsperiod länet varit förskonadt från någon allmän missväxt, som kräft behof af Statens hjälp medelst något betydligare statsbidrag, hafva dock dels 1862 i Lima och Transtrands socknar, dels år 1863 i samma, jemte Malungs, Äppelbo och Jerna socknar i Westerdalarne, samt Elfdals socken i Österdalarne, dels 1864 i förstnämnda två socknar årsväxterna i följd af frostsador utfallit ogynnsamt, och genom sin svaga beskaffenhet i såväl quantitativt som kvalitativt hänseende försatt nämnda socknars befolkning uti en ekonomisk förlägenhet, som föranledt Eders Kongl. Maj:ts nådiga mellankomst till betryckets lindrande. I sådant afseende beviljade Eders Kongl. Maj:t:

1:o) genom nådigt Bref den 23 Januari 1863 åt Lima och Transtrands socknemän ett anslag utan återbetalningsskyldighet af 2,000 R:dr, att användas för de mest behöfvandes räkning, äfvensom ett räntefritt undsättningslån af 6,000 R:dr att återgäldas med en tredjedel vid hvarje af uppbördsstämorna för åren 1863—1865;

2:o) genom nådigt Bref den 30 December 1863 åt sistbemälde socknemän ett dylikt lån till enahanda belopp samt ett förskott till dessas fattigkassor å 2,500 Riksdaler att tillika med sistnämnda undsättningslån återbetalas med en tredjedel under hvardera af åren 1865—1867;

3:o) genom nådigt Bref äfvenledes af den 30 December 1863 ett lika beskaffadt lån till Jerna socknemän å 1,400 Riksdaler mot enahanda återbetalningsvilkor, som för senast förutomförmälda lån;

4:o) genom nådigt Bref den 19 Februari 1864 åt Elfdals socknemän ett undsättningsanslag dels å 1,000 Riksdaler, utan återbetalningsskyldighet, till understöd åt orkeslösa och mest behöfvande, dels å 7,000 Riksdaler såsom räntefritt lån att infrias med en tredjedel under hvarje af åren 1865—1867, hvilka betalningsterminer genom Kongl. Brevet den 30 December 1864 framflyttades till åren 1866—1868;

5:o) genom nådigt Bref den 1 April 1864 ett gåfveunderstöd af 500 Riksdaler åt den fattigaste befolkningen inom Äppelbo socken; och

6:o) genom nådigt Bref den 27 Januari 1865 åt Lima och Transtrands socknemän ett anslag utan återbetalningsskyldighet af 3,000 Riksdaler Riksmünt, äfvensom anstånd till den 1 nästföljande Juni med återgäldandet af de förut erhållna, här ofvan antydda låneanslag, hvilka vid uppbördsstämman i början af samma år förföllo till betalning.

Härförutom hafva, i anledning af förrberörda tre års svaga skördar och två år 1861 och 1862 inträffade hagelskador å tolf inom Lima socken och Malungs sockens Finmark belägna byars inägoområden, understöd blifvit från länets Nödhjelpskassa meddelade till sammanräknadt belopp af 9,750 R:dr R:mt, hvarutaf Lima och Transtrands socknemän åtnjutit dels såsom lån 3,000 R:dr, dels i gåfvobidrag 3,750 R:dr, samt förstnämnda, af hagelskada hemsökta jordägare 800 R:dr, äfvensom Vestra och Östra Utsjö byamän i Malungs socken 200 R:dr utan återbetalningsskyldighet, och 2,000 R:dr såsom lån. Af alla dessa låneanslag återstodo vid 1865 års slut oguldne till Staten 13,265 R:dr 64 öre.

Tab. Litt. A.

Handelsprisen å säd i Kopparbergs län.

	Hvete.	Råg.	Korn.	Blandsäd.	Hafre.	Ärter.	Potatis.
År 1861..... per kubikfot	3,85 à 4,25	2,85 à 3,45	2,45 à 2,75	1,75 à 2,35	1,15 à 1,75	2,55 à 5,00	0,75 à 1 R:dr
» 1862..... » »	4,00 à 4,10	3,00 à 3,65	2,40 à 2,95	1,75 à 2,40	1,10 à 1,80	2,80 à 5,10	0,80 à 1 R:dr
» 1863..... » »	3,20 à 4,00	2,70 à 3,45	2,10 à 2,80	1,60 à 2,45	1,10 à 1,80	2,80 à 5,25	0,67 à 1 R:dr
» 1864..... » »	3,40 à 3,75	2,35 à 3,40	1,87 à 2,75	1,45 à 2,25	1,00 à 1,75	2,55 à 5,00	0,75 à 0,95
» 1865..... » »	2,85 à 3,75	2,10 à 3,00	1,75 à 2,50	1,35 à 2,10	1,00 à 1,75	2,35 à 5,50	0,60 à 0,90

Åt trädgårdsskötseln och fruktträdsodlingen egnas fortfarande ringa omsorg, och har, med undantag för några i närheten af städerna belägna egendomar, der trädgårdskonsten begynt med någorlunda framgång idkas, denna näringsgren varit inskränkt till frambringande af vanliga grönsaker för eget behof samt, å ett och annat ställe, till uppdragande af sådana trädslag, som ansetts passande för klimat och jordmån. Allmogon synes hafva föga böjelse för trädgårdsskötsel, hvilket torde härleda sig derifrån, att trädgårdsalster icke gemenligen förekomma bland dess födoämnen, samt att nyttan och vinsten af fruktträdsodlingen, der densamma kan bedrifvas, uppfattas såsom alltför aflägsen och derföre mindre värd att eftersträffa.

Tab. N:o 3. Beträffande härefter *boskapsskötseln*, får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, i fråga om antalet *vinterfödda kreatur*, underdånigst åberopa bilagde tabell N:o 3, hvilken, jemförd med samma tabell vid sednast förut afgifna femårsberättelse, utvisar under ifrågavarande period tillökning i antalet hästar, äldre nötkreatur och får, men minskning af getter och svin. Med hänsyn till den icke oväsentliga skiljaktighet, rörande synnerligast antalet fårkreatur, hvilken för år 1865 förefinnes emellan de i ofvanåberopade tabell intagna uppgifter och dem, hvilka från länets Hushållnings-Sällskap ingått till Kongl. Statistiska Centralbyrån, anser Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande sig icke kunna tillmäta förstnämnde beräkningar erforderlig tillförlitlighet, utan med mera skäl böra antaga, att Hushållnings-Sällskapets uppskattning uti förevarande afseende mest närmar sig verkligheten. Såsom en anmärkningsvärd samstämmighet i dessa olika uppgifter framstår dock den om uppvaknad omsorg om den uppväxande skogen vittnande omständigheten, att antalet getter småningom minskats och blifvit ersatt af får och större hornboskap.

Ängsmarken, som under vanliga år framalstrar inom Ofvan- och Nedan-Siljans samt Westerdals fögderier ett otillräckligt och föga närande foder, men inom öfriga delar af länet, om till ängsmarken äfven hänföres den till foderproduktion igenlagda odlade jorden, en höttillgång, fullt motsvarande dessa trakters behof, har under åren 1861, 1862 och 1864 lemnat dels god dels medelmåttig afkastning, utom i Westerdals fögderi, der densamma under förstnämnde år var särdeles knapp, hvaremot höfångsten i länet år 1863 utföll under medelmåttan och år 1865 närmade sig missväxt. I följd af årsväxternas olikhet och deraf beroende ojemna fodertillgångar har ock beloppet af den spanmål, som användts till kreaturens underhåll, årligen i väsentlig mån vexlat, men torde kunna i medeltal beräknas till omkring 70,000 tunnor, hufvudsakligen hafre.

I den mån, som erfarenheten hinner bibringa allmogon den öfvertygelsen, att ett mindre antal kreatur, väl födda, skänker en långt rikare behållning af ladugården än ett större antal, som med svag och otillräcklig utfodring lifnäres, försvinner alltmera det sedan långliga tider här i länet rådande missförhållande emellan åkerbruk och boskapsskötsel. Uti de sydligare trakterna af länet torde en någorlunda jemnvigt emellan dessa landthushållningens hufvudgrenar redan vara vunnen. Men i öfra Dalorterna, der naturen, hinderlig för sädesproduktionens utvidgning men rik på saftiga skogs- och fjellbeten, sjelf anvisat den rigtning, hvari kulturen bör gå, för att förbättra dervarande befolkningens nu mindre tillfredsställande belägenhet, har ännu endast i ringa mån åstadkommit någon förändring i det förut bestående hushållningssättet att, medelst omsorgsfullt bruk af den magra åkerjorden, aftvinga densamma den högsta möjliga spanmålskvantitet. Dock kan äfven der i en alltmera framträdande håg för åkerjordens användande till foderodling spåras lifvande tecken till snar förkofran af boskapsskötseln, ehuru densammas utveckling till den höjd, hvaraf den bör blifva mäktig, icke kan emotes förr än förbättrade kommunikationer underlätta ladugårdsprodukternas afsättning och stor-skiftesförrättningarne häft den ytterliga ägoblandningen i dessa trakter. Emellertid har under ifrågavarande tidsperiod ladugårdsafkastningen från de nordligaste och vestligaste delarne af länet säkerligen lemnat öfverskott öfver förbrukningen, hvilket till andra landsorter utförts, hvaremot i öfriga delar af länet, der ladugårdens alster mest användts för befolkningens eget behof, konsumtionen deraf torde gått i jemnbredd med produktionen.

Prisen å kreatur och ladugårdsprodukter hafva under perioden uppgått, för en oxen från 50 till 150 R:dr, för en ko från 45 till 100 R:dr, för en god arbetshäst från 250 till 300 R:dr, för ett får eller en get från 6 till 10 R:dr, för ett svin från 30 till 80 R:dr, för 20 α färskt nötkött från 3 till 5 R:dr, för 20 α smör från 11 till 13 R:dr, för ett tjog ägg från 85 öre till 1 R:dr 75 öre, för en mark ull från 1 R:dr till 1 R:dr 50 öre och för en kanna söt, oskummad mjölk från 25 till 37 öre.

Hästarne, hvaraf nästan ingen afvel i detta län bedrifves, äro gemenligen af Norsk race, ej stora men af stark och hårdig kroppsbyggnad samt derföre särdeles användbara för de tunga vinterkörslor, som här förekomma. *Oxar* nyttjas endast obetydligt i några få socknar och äro ej heller lämpliga för denna landsort, hvars lätta jordmån gör, att hästar med mera fördel än oxar användas för åkerbruket, och der i öfrigt skogskörslor samt forsling af malm och andra varor erfordra stort antal dragare, och de långa afstånden påfordra skyndsamhet i arbetenas utförande. Allmogens *kor* äro i allmänhet små och icke ymnigt mjölkgifvande, men förete dock i några socknar, hvarest tillfällen till raceförbättring förefunnits, prof på större växt och fyllighet samt lemna en deremot svarande mjölkafkastning. I länets nordliga del tillhör boskapen nästan uteslutande samma fjellrace, som förefinnes i angränsande så väl Svenska som Norska provinser.

De här i länet gjorda försök att, medelst uppställande af stamholländerier, förbättra boskapsafveln, hafva icke hittills rönt förväntad framgång. Val fortvarar ännu det af enskildt bolag anordnade, i förra femårsberättelsen omförmälda, *holländeriet* af två tjurar och tio kor, hvilket från länets landtbruksskola vid Wassbo blifvit flyttadt till Borns egendom i Garpenbergs socken; men deremot har, sedan Grängshammars bruksägare uppsagt till bortförande Statens dit förlagda boskapsstam, utgörande en tjur och tio kor af Ayrshire-race, och oaktadt det lyckades Konungens Befallningshafvande att bereda hjordens emottagande å annan dertill särdeles lämplig egendom inom länet, samma holländeri, enligt Stamholländeri-Styrelsens beslut, blifvit affördt till och uppställt inom Gefleborgs län. Likväl bör härjemte anmärkas, att tid efter annan afvelsdjur af ädlare slag införts vid de större egendomarne och derifrån spridt racerna, ehuru uppblandade med den inhemska, till närmast deromkring belägna orter.

Till *fårafvelns* förbättrande har icke under femårsperioden vidtagits andra åtgärder, än att några landtbrukare förskaffat sig springbaggar och tackor af ädlare racer.

Svinkreaturen uppfödas till otillräcklig mängd, så att fläsk årligen måste till länet införas.

Fjäderfä, bestående allmäneligen af höns, underhålles nästan ensamt i nedra delarne af länet, hvarest och uteslutande en ringa *biskötsel* bedrifves.

Af svårare *farsoter bland husdjuren* hafva under den tid, hvarom nu är fråga, mera allmänt förekommit *springorm* bland hästarne, hvilken årligen fortgått och tillföre, genom allmogens uraktlåtenhet att i rätt tid anlita djurläkares biträde, spridt sig till länets alla delar, utan att dock hafva förorsakat någon allmännare dödlighet. Denna sjuklighet bland hästskreaturen har emellertid ått de inom länet stationerade tre djurläkare beredt trägen tjänsteverksamhet och vidlyftiga resor till långt från hvarandra skiljda delar af länet, samt föranledde till och med, då den år 1862 uppträdde mest svårartad, påkallandet af en ytterligare djurläkare, hvilken af Kongl. Sundhets-Kollegium hitbeordrades och under några månader tjänstgjorde inom Wester-Dalarnes. Genom dessa och i öfrigt vidtagna åtgärder och sedan äfven allmogen lärt sig inse behovet och fördelarne af tidigt anlitan af läkarevård mot sjukdomen och noggrannt iakttagande af gifna föreskrifter, har under sednare tiden sjukdomens omfång blifvit allt mera inskränkt.

Under femårsperioden har jordbruket utvidgats såväl och förnämligast genom *nyodlingar* å vattensjuk men medelst afdikning till odling beredd mark, som äfven genom *grunddikning* och, till någon del, genom *öfversilning*. Befolkningens håg att, för minskande af odalåkerns frostländigheit och förökande af fodertillgångarne, tillgodogöra sig de vidsträckta myr- och kärr-lägenheter, hvilka ligga utbredda emellan åkerfälten och bergshöjderna samt endast vänta på torrläggning, för att blifva fruktbarande, har, allteftersom storskitfö-

rättningarne genom ägotternas sammandragning till större lägenheter banat väg för företagsamhet i denna rigtning, år efter år framträdte med allt kraftigare yttringar af stegrad lifaktighet, och skulle säkerligen åstadkommit långt större resultat än de redan vunna, om befolkningen ägde större förmåga till enskild uppoffring för dylika arbetens utförande. Men derföre har ock till den fortgående utvecklingen af denna verksamhet mäktigt bidragit det anslag af 300,000 R:dr R:mt, som, efter hvad ofvan är anfördt, Rikets Ständer vid 1862—63 årens Riksdag anvisat att utgå under åren 1863—65 till understöd utan återbetalningsskyldighet för myrutdikningar och vattenaftappningar inom de sex nordligaste länen jemte några härader af Werm-lands län. För att vinna delaktighet i detta anslag hafva till Läns-Styrelsen inkommit framställningar om agronomiskt biträde, för verkställande af förberedande undersökningar, i sådan mängd, att den inom länet anställde Läns-Agronomen icke medhunnit alla deraf föranledda arbeten, utan Läns-Styrelsen måst åren 1864 och 1865 påkalla medverkan af en utaf Statens Agronomer, hvilken hvarterda året från Maj månad till Oktober var träget sysselsatt med undersökningsarbeten. Frukten af dessa ansträngningar har ej heller utblifvit; ty intill 1865 års slut äro följande utdikningsarbeten hugnade med statsunderstöd, nemligen:

	R:dr R:mt	Anslag.
för torrläggning af 15 myror i Bjursås socken	R:dr R:mt	1,500.
» » af 23 » i Mora »	» »	10,000.
» » af 11 » i Lima och Transtrands socknar	» »	5,000.
» » af 7 » i Elfdals socken	» »	2,500.
» » af Hålltjern och Storflot i Wenjans socken.....	» »	650.
» » af 4 myror i Nås socken	» »	500.
» » af 7 » i Wika »	» »	4,000.
» sänkning af Bingsjön i Rättviks socken.....	» »	1,200.
» utdikning af Westanbergs myr i Stora Schedvi socken.....	» »	500.
» » af 11 myror i Lima och Transtrands socknar	» »	1,800.

Summa R:dr R:mt 27,650.

I anseende till den gamla åkerjordens svaga beskaffenhet ingår sedan långliga tider anskaffandet af gödningsämnen såsom ett af hufvudmomenten i Dalkarlens jordbruksskötsel. Här af och då ladugården icke lemna gödseltillgångar, tillräckliga för bibehållandet af jordens reproduktiva kraft, har ock framkallats nödvändigheten att fylla denna brist genom beredning af artificiella gödningsämnen utaf sådan beskaffenhet, som inom hemorten finnes att tillgå. Denna gödsel, hvars hufvudsakliga beståndsdelar utgöras af dy- och torfjord, granris och skogsrotta, behandlas och vårdas med mycken sorgfällighet samt möjliggör för jordbrukaren att kunna hvart tredje eller fjerde år eller någongång oftare göda sin åkerjord, hvilken ock då väl behöfver förstärkning af sin produktionsförmåga, för att icke förfalla till vanhäfd. Den möda och kostnad, som insamlad af och värden om förenämnda gödningsämnen medför, har emellertid rigtat allmogens uppmärksamhet på angelägenheten att genom nyodlingar vinna större och bördigare ängmark, för att såmedelst bereda sig utväg till jordbrukets uppdrifvande utöfver dess nuvarande ståndpunkt.

Stängselväsendet har icke under denna period undergått annan förändring än att skogsbesparande hägnader kommit mera i bruk och att stängsel, som ansetts mindre behöflig, borttagits.

Hushållnings-Sällskapets verksamhet har under perioden fortgått i den rigtning, som med dess stiftande varit afsedd, dervid Sällskapet genom årliga landbruksmöten med täflingsplöjningar, utställningar af boskap och åkerbruksredskap m. m. samt premier till årligen ej obetydliga belopp stärkt och förökadt sitt välgörande inflytande på landthushållningens förkofran i alla dess grenar.

Landbruksskolan å Wassbo har oafbrutet hållits i gång och årligen åtnjutit anslag af statsmedel med 4,000 R:dr R:mt, hvaremot under hvarje dervarande lärokurs, som omfattat en tiderymd af två år, fri under-

visning och kost meddelats åt 12 elever, hvilkas handledning ombesörjts af 3 lärare i öfverensstämmelse med de föreskrifter, som finnas gifna i nådiga Reglementet för lägre landbruksskolor den 14 Januari 1851.

Till följd af den betydande sågverksrörelse jemte deraf beroende timmerafverkningar, strömrrensningar och flottningsföretag, som jemväl under ifrågavarande tidsperiod bedrifvits inom detta län, hafva en mängd arbetskrafter dragits från jordbruket till nyssberörda, mera indrägtige sysselsättningar, och den derigenom uppkomna bristen på *arbetare för landbruket* uppjagat priserna på dagsverken till belopp, som icke stått i öfverensstämmelse med afkastningen af jordbruket. De personer, som betjenat sig af dessa tillfällen till mera inkomstgifvande arbete, hafva utgjorts till en del af backstugusittare och lösa arbetare, hvilka följa lockelsen af den högsta arbetsförtjensten, hvarhelst den erbjudes, men äfven af mindre jordbrukare, som, dock vanligen endast vintertiden, under det att de egentliga jordbruksarbetena hvilat, egnat sig åt timmerutdrifning och andra gemenskap dermed ägande göromål, för att såmedelst bereda sig medel till utskylder och öfriga utgifter, hvartill deras inskränkta åkerbruk icke lemnat tillgång. Till jordbrukets tjenst hafva derföre icke varit att påräkna vidare arbetare än jordtorpare, en arbetsklass, som likväl endast undantagsvis här i länet förekommer, samt statfolk och andra lagstadda tjenare jemte de fria arbetare, hvilka icke uti ofvannämnde näringsgren kunnat vinna anställning.

I anledning af dessa förhållanden, hvilkas ogynnsamma inverkan på jordbruksskötseln icke motvägts af den mängd arbetskrafter från Wermland, som årligen kommit detta län till godo, hafva *dagsverksprisen* hållit sig i medeltal vid följande höga belopp, nemligen:

	under höst, vinter och vår.	under sommaren.
för 1 mansdagsverke	1 à 1,25,	1,25 à 2 R:dr,
» 1 qvinn- »	67 à 75 öre,	75 öre à 1 R:dr,
» 1 kör- »	2 à 3 R:dr,	3 à 4 R:dr,

med benägenhet dock till ytterligare förhöjningar i den mån behovet af arbetsbiträde öfverstigit tillgången på arbetare.

C) *Skogshushållning.* Till upplysning om hithörande förhållanden åberopas tabellen N:o 4, hvilken Tab. N:o 4. dock, till följd af bristande fullständig ägo-affattning, endast utvisar arealen af 1) Kronans inom Äppelbo storskiftade socken behållna öfverloppsmark; 2) Boställs- samt kyrkors och fromma stiftelsers skogar; 3) Härads-allmänningar, afsatta för Svärdsjö och Envikens socknar efter der försiggångna storskifte; och 4) den enda sockne-allmänningen i detta län, belägen i Rättviks socken. Då någon årlig afverkning icke ännu ägt rum å öfverloppsmarken eller å förenämnde häradsallmänningar, samt af de till boställen, kyrkor och fromma stiftelser upplåtna skogstrakter endast en ringa del är indelad till trakthuggning och återstoden med få undantag användts af innehafvare eller arrendatorer endast till husbehof, så kan, enär ej heller någon uppgift om skogsafbrukningen för öfrigt i länet hit inkommit, afkastningen af de derinom förefintliga skogar hvarken i kvantitet eller penningevärde uppgifvas vidare, än beträffande de i tabellen intagna afverkningsbelopp, som tillgodogjorts vid Elfkarleby sågverk i Upsala län samt vid de uti detta län invid eller i närheten af sjön Runn anlagda ett mindre och fyra större enahanda verk, af hvilka tre, tillhöriga Korsnäs, Carlsfors samt Kopparbergs-Hofors bolag, drifvas med ångkraft, samt de återstående, ett mindre vid Korsån och ett större vid Domnarfvet, begge tillhöriga Kopparbergs Bergslag, arbeta för vattenkraft. De vid samtliga dessa verk försågade virkeskvantiteter hafva under femårsperioden, enligt meddelade uppgifter, utgjort:

	timmer, stycken.	afverkningsvärde. R:dr R:mt.
vid Korsnäs sågverk	988,236.	2,107,947.
» Carlsfors »	662,623.	1,386,004.
» Kopparbergs-Hofors sågverk	485,506.	1,032,807.

	timmer, stycken.	afverkningsvärde, R:dr R:mt.
vid Domnarfvets sågverk	514,591.	1,140,802.
» Korsån »	55,029.	137,572.
samt » Elfkarleby, af virke hemtadt från skogar i detta län	92,653.	231,632.
	<u>Summa 2,798,638.</u>	<u>6,036,764;</u>

men härvid bör anmärkas, dels att en ej obetydlig, ehuru till siffran icke känd del af det vid Korsnäs, Carlsfors och Kopparbergs-Hofors sågar förarbetade virket blifvit hugget inom Herjedalen och Helsingland och derifrån å vattendragen flottadt till sågverken, dels att de uppgifna afverkningsvärdena äro beräknade efter de för hvarje år olika medelpris, hvartill timret uppskattats af bolagen vid sågplatserna före försågningen, men ingalunda utgör någon norm för ett ens approximativt bedömande af de inkomster, som under ifrågasvarande fem år tillflutit länet genom *skogsförsäljningar* och *skogsafverkningar*, synnerligast som flertalet af dessa bolags skogsköp med jordägarne varit afslutade och betalte före denna periods början. Förutom ofvannämnde timmerbelopp hafva af ett annat trävarubolag, benämndt Malungs skogsbolag, inom länet afverkats icke obetydliga virkeskvantiteter, hvilkas belopp under periodens tre sista år, de enda, hvarför uppgifter lemnats, utgjort för år 1863 161,223 st., för år 1864 154,943 st. och för år 1865 78,511 st. sågstockar, som samtliga flottats till Wermland.

Enligt hvad här ofvan blifvit antydt, har icke någon utsyning ägt rum, hvarken å Kronans öfverlopps-mark i Äppelbo socken, hvarest afverkningen varit inskränkt till skogsmarkens rensning från förtorkade och vindfällda träd, eller å häradsallmänningsarne, enär den förstnämnda skogstrakten blifvit indelad till hemmantal, för att derefter till skatte försäljas, och frågan om häradsallmänningsarnes förvaltning icke före 1865 års utgång varit föremål för slutlig pröfning. Deremot, sedan Eders Kongl. Maj:t genom nådiga Bref af den 27 Januari 1860 och den 25 Januari 1861 medgifvit vederbörande socknemän viss afverkningsrätt å de oafvittade skogarne inom Lima, Orsa, Elfdals och Särna socknar, hafva för sålunda utöfvad hygsterätt influtit följande *stubböres-afgifter*, fastställda till 20 öre för hvarje fälldt träd, nemligen:

år 1861 från Särna socken	R:dr R:mt	12,000: —	
» Orsa »	» »	1,000: —	
» Lima och Transtrands socknar »	» »	3,360: —	16,360: —
» 1862 » Särna socken	» »	6,000: —	
» 1863 » »	» »	6,000: —	
» Orsa »	» »	3,840: —	9,840: —
» 1864 » Särna »	» »	6,000: —	
» Elfdals »	» »	4,866: 40.	10,866: 40.
» 1865 » Särna »	» »	6,000: —	
» Elfdals »	» »	2,133: 20.	8,133: 20.

Summa R:dr R:mt 51,199: 60,

motsvarande en afverkningskvantitet af 255,998 träd, hvilka blifvit föryttrade till trävarubolagen och, med undantag af dem, som inom Lima socken utdrifvits och nedflottats genom Wermland till Wenern, finnas inbegripna i här ofvan uppgifna, inom länet försägade virkesbelopp.

Jägeristaten i länet, som vid periodens början bestod allenast af en Jägmästare med lön på stat och två extra Öfverjägare utan lön, har under samma period vunnit behöflig tillökning och utgjordes vid 1865 års slut af en Jägmästare med årlig lön af 1,200 R:dr, två Öfverjägare med lön af 1,000 R:dr åt hvardera, 3 extra Öfverjägare utan lön och 11 Skogsuppsyningsmän med lön för hvar och en af 150 R:dr.

Förutom å några till boställen och enskilda egendommar hörande skogar, hvilka äro indelade till trakt-huggning, bedrifves afverkningen allmänneligen, då kolning ej är i fråga, medelst *blädning*, eller borttagande af endast de äldsta och tjenligaste träden, medan de yngre kvarlemnas på vidare tillväxt, hvaremot vid kolning skogshygget vanligen verkställles traktvis eller genom så kallad "kalhuggning", hvarigenom sedermera merendels jemna ungskogsbestånd uppväxa.

Någon *undervisningsanstalt för skogsskötsel* har ej under denna tidrymd varit inom länet inrättad, liksom ej heller *plantering af löfträd* förekommit. *Flygsandsfält* finnas ej inom länet.

Vidkommande härefter den *enskilda skogshushållningen*, är det visserligen sannt, hvad ock ofvannämnde uppgifter om sågverksrörelsen utvisa, att, äfven med afdrag af de skogsprodukter, som för sådant ändamål införts från annat län, betydliga virkeskvantiteter utdrifvits å skogsmarken inom detta län och blifvit vid sågverken bearbetade till plank och bräder samt derefter till största delen utgått i världshandeln. Men som den ojemförligt största anparten af detta virke hemtats från skogstrakter, hvilka trävarubolagen inköpt från jordägarna endast med afverkningsrätt under viss tid, vanligen 50 år, till derå växande *mogen skog af ett bestämdt minimi-omfång*, samt till följd af de dryga utdrifnings- och flottningskostnaderna allenast sådan skog fälles, som förmår löna dessa omgälder, synes det Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, såsom skulle ett dylikt afverkningsätt, om ock detsamma i enstaka fall, der afverkningsvilkorens efterlevande ej öfvervakas, bidrager till skogens sköflande, icke, betraktadt i sin helhet, innebära någon synnerlig våda för skogarnes framtida bestånd eller utgöra hinder för en efter förhållandena å hvarje ort lämpad och ordnad hushållning med denna egendom. Tvärtom och så länge det icke lönar sig att härifrån länet utföra produkter af omogen skog, bör en sådan åtgärd kraftigt påverkas af skogsprodukternas lifigare efterfrågan och stigande salupris, hvarigenom uppmärksamhet på skogens värde och omsorg om dess vård, för vinnande af framtida inkomst deraf, måste väckas och underhållas. Erfarenheten här i länet tyckes ock gifva stöd åt dessa åsikter. Ty då tillföre, när, genom brist på afsättningstillfällen, skogen ansågs icke äga något värde, *skogseldar*, vållade mången gång afsigtligt och oftast af uppenbar vårdslöshet under allmogens sysselsättningar ute å skogarne, fingo ohejdadt rasa öfver milslånga vidder, så hafva sådana under ifrågavarande period allt mera sällan förekommit, och, der de uppträdt, genast framkallat befolkningens kraftiga ansträngningar till skydd för dess såmedelst hotade, numera till sitt värde uppskattade egendom. Likaledes har *svedjandet*, som, på sätt det vanligtvis här i länet bedrifvits, ödelagt stora skogstrakter, nästan helt och hållet upphört och antalet af *getkreatur*, detta skadedjur för skogsväxten, ej obetydligt minskats å de orter, der deras underhållande icke är nödvändigt för befolkningens lifnärande. Och slutligen torde, såsom ett ytterligare vittnesbörd för allmogens småningom stigande insigt om skogshushållningens vikt och betydelse för Dalarnes framtida näringslif, förtjena anmärkas, att, då ännu år 1861 de beslagsmedel, hvilka ingå till Statsverket för å länets skogar olofligen fälldt men derefter anhållet och försåldt virke, bestego sig till 12,452 R:dr 46 öre, dylika medel derefter årligen nedgått och utgjort år 1862 1,883 R:dr 47 öre, år 1863 1,510 R:dr 46 öre, år 1864 1,477 R:dr 19 öre och år 1865 allenast 590 R:dr 77 öre.

Att likväl, oaktadt nyss anförda förhållanden, skogarne i länet delvis ännu anlitas utöfver hvad med deras framtida bestånd kan anses förenligt, är en beklaglig sanning. Men detta måste tillskrifvas icke så mycket trävaruhandeln, som bereder afsättning hufvudsakligen åt de skogstillgångar, hvilka genom sin aflägsenhet och otillgänglighet skulle, denna handel förutan, endast med förlust kunna tillgodogöras, utan fasthellre underlåtenheten att bedrifva afverkningen till husbehof och till kolning för bergshandteringens behof på ett rationelt sätt och med omtanke för skogens återväxt; och hvilken underlåtenhet oförminskad fortfar utom på de bergverken sjelfva tillhöriga skogar, der i allmänhet en rationel hushållning är införd. Under det att ännu i länet finnas ofantliga skogsvidder, som i brist af kommunikationer ej kunna tillgodogöras för bergverkens behof, har koltillverkningen redan icke obetydligt minskat tillgången på skogsförnödenheter i närheten

af bergverken och derföre måst utsträckas till längre bort belägna och mera svårtillgängliga skogssträckor; men, änskönt tillverkningskostnaden derigenom stegrats, hafva dock, i anseende till den ymniga produktionen och bergsbruksrörelsens tryckta ställning, kolen icke kunnat betinga högre försäljningspris än det förut vanliga, hvadan ock den inkomst, som i denna näringsgren kommit skogsägaren till godo, oftast inskränkt sig till ersättning för arbetet med kolens tillverkning och forsling, men icke lemnat öfrigt någon godtgörelse för den använda skogens värde. Härvid torde jemväl böra anmärkas, att en betydlig koltillgång, som kan beräknas till 40 à 50,000 stigar för bergverkens behof i detta län och Gestrikland, numera vinnes genom kolning af affall vid sågverken, dels ock att vid Stora Kopparbergs Bergslags verkstäder för kopparsmältning konsumtionen af coakes tilltagit och under år 1865 uppgått till 63,387 centner, motsvarande minskad förbrukning af 171,145 tunnor träkol.

Under nu omhandlade femårsperiod, derunder de i länet förefintliga, till bergshandteringen ej hänförliga fabriksanläggningar och den här bedrifna obetydliga tillverkning af *tjära*, *harts* och *pottaska* varit utan allt inflytande på skogsafverkningens omfång, hafva *prisen på ved och kol* här i staden, den förnämsta afsättningsorten derför, utgjort:

	1 stafrum björkved.	1 stafrum tallved.	1 stig kol om 10 $\frac{3}{4}$ tunnor.
år 1861	} 6: 75.	} 4: 50.	} 5: — 4: 50. 4: 50. 4: 54. 4: 57.
» 1862			
» 1863			
» 1864			
» 1865			

Och äro dessa salupris väl något högre än under de tre näst före periodens ingång tilländalupna åren, men dock icke öfverskjutande dem, som dessförinnan betingats.

Tabb. N:is 5 och 6. *D) Rofdjurs utödande.* I afseende på antalet *dödade rofdjur* och *af rofdjur dödade husdjur* hänvisas till tabellerna N:is 5 och 6. De under femårsperioden utbetalta skottpenningar hafva utgjort för år 1861 106 R:dr 9 öre, för år 1862 266 R:dr 9 öre, för år 1863 74 R:dr 61 öre, för år 1864 57 R:dr 33 öre och för år 1865, sedan Eders Kongl. Maj:ts nådiga Jagtstadga af den 21 Oktober 1864 trädte i verksamhet, 4,345 R:dr 50 öre; utvisande sålunda detta sistnämnda belopp hvilket kraftigt inflytande de förhöjda belöningarne genast utöfvat på jagten efter rofdjur.

Behållningen af länets Jagtkassa, då densamma år 1865 öfverlemnades till Landstinget, uppgick till 4,611 R:dr 31 öre R:mt.

Tab. N:o 7. *E) Bergs- och Brukshandtering* samt *F) Fabriker, Manufaktur och Handverk.* För dessa ämnen redovisas i tabellen N:o 7 *a* och *b*.

Beträffande särskildt bergverksrörelsen vid *Stora Kopparberget*, hvars produkter för år 1865 finnas i tabellen N:o 7 *a* inberäknade, har under den tiderymd, hvarom nu är fråga, smältning af silfverhaltigt berg icke förekommit, hvaremot under periodens tre sista år, medelst anrikningssmältningar och i öfrigt erforderliga kemiska operationer, guld och silfver utbringats ur kopparmalmerna till följande belopp, nemligen:

	guld.		silfver.				
år 1863.....	8	38 ort	4	korn.	45	53 ort.	
» 1864.....	53	» 8	» 8	»	321	» 50 »	
» 1865.....	32	» 80	» 24	»	181	» 84 »	
		Tillsammans 94		26 ort	36 korn.		
						548	87 ort.

Malmbrytningen i Falu grufva har under qvinqvenniet uppgått till 524,830 tunnor grofskrädd malm, deraf dock 96,306 tunnor utgjorts af tvikmalm eller sådan malm, som i anseende till sin ringa kopparhalt

icke kan utan föregående anrikning med någon fördel tillgodogöras; och har sålunda malmuppfordringen för hvar och ett af dessa år utgjort i medeltal 104,966 tunnor. Af den använda malmen hafva vid smältverkstäderna, som sedan år 1862 drifvits för Bergslagens gemensamma räkning, tillverkats 63,789,32 centner råkoppar och 3,819,68 centner garkoppar, eller i medeltal för året 12,758 centner råkoppar och 763 centner garad koppar, hvarförutom under samma period vid kopparverket producerats 21,497,05 centner svafvel, 9,382 centner jernvitriol, 3,722,18 centner kopparvitriol samt 13,313 centner jemte 29,985 tunnor rödfärg. Största delen af den tillverkade råkopparen har garats vid Avesta kopparbruk, hvarest den under femårsperioden vågförda metallen bestigit sig till 38,086 centner 79 skålp. 70 ort. Den för grufvetrytningen och vid förädlingsverkstäderna anställda arbetspersonal har i medeltal för hvarje af ifrågavarande år uppgått till 625 personer, af hvilka tre genom *olyckshändelser* i grufvan ljugit döden och fem blifvit svårt skadade.

Hvad härefter vidkommer *den öfriga bergverksrörelsen* i länet, har *jernmalmsbrytningen* genom bearbetning af nyupptäckta fyndigheter och förutvarande malmfält vunnit ej obetydlig tillväxt och föranledt ökad utförsel deraf dels för andra Svenska landsorters behof, dels omedelbart till utlandet, dit årligen allt större malmskvantiteter utgått, sedan genom 1863 års Tulltaxa råvaran blifvit från exporttull befriad. Men icke destomindre står grufvetrytningen i länet icke i något jemförligt förhållande till de ymniga, för närvarande knappast beräkneliga, tillgångar, hvarmed naturen gynnat denna landsdel, och synes ej heller kunna vinna önskvärd utveckling, så länge de förnämsta grufvorterna äro i saknad af tidsenliga kommunikationsmedel, som snabbt och utan allt för dryg kostnad befördra malmen till förädlings- eller utskeppningsplatserna. Till afhjelpande af detta mäktiga hinder emot jernhandteringens förkofran har man varit betänkt på att söka åstadkomma anläggning af en jernväg, som skulle genomskära och med stapelorterna förbinda ett dels i detta dels i Örebro län beläget sammanhängande område af 17 kvadratmils vidd, hvilket, utbredande sig från Nora stad uppåt Dalelven, skall, enligt utmärkta geologers uppgifter, innefatta till halt och kvantitet ett af de rikaste kända malmfält på jorden, och hvaraf en del inom detta län, Grängesbergsfältet kalladt, lär äga en utsträckning af 910,764 kvadratfot och medgifva en årlig brytning af 18,000,000 centner jernmalm af, i medeltal, 60 procents halt. Denna plan, som med begärlighet omfattats af alla de orter, hvilka äro belägna i närheten af eller omkring den föreslagna jernvägen, har icke till periodens slut hunnit vidare i utförande, än att undersökningar om lämpligaste sträckningen deraf jemte kostnadsförslag blifvit genom enskildas uppoffring verkställd, samt att derefter, i förhoppning att ett bolag skall kunna bringas till stånd för genomförandet af detta företag, vederbörande ingått med underdånig framställning om Eders Kongl. Maj:ts nådiga medverkan för erhållande af ett lån från Staten, motsvarande en tredjedel af anläggningskostnaden. På denna frågas utgång, af synnerlig vikt för hela bergshandteringens närmaste framtid i vårt land, beror väsendtligen, huruvida jernmalmsproduktionen i detta län har att snart förvänta den utvidgning, hvartill rikedomens på råämnet synes uppmåna, eller om den skall fortfarande kvarhållas inom de gränser, som den nuvarande bristen på afsättningstillfällen utstakat.

Vid jemförelse af uppgifterna i förra femårsberättelsen och nu bifogade tabellen N:o 7 *a* visar sig, att *tackjernstillverkningen* under sednaste fem åren stigit och år 1865 utgjort 54,475 centner mera än dess belopp år 1860. Denna glädjande företeelse, som torde kunna förklaras af tackjernets större begärlighet å verdensmarknaden, förlorar dock mycket af sin vikt, derigenom att *stångjernstillverkningen* under samma tid, långt ifrån att hafva fortgått i jernbredd med den förra handteringen, tvärtom visat benägenhet att skrida tillbaka. Så har denna tillverkning under år 1865 utgjort 568,851 centner eller 142,212 skeppund emot 152,929 skeppund, hvartill den år 1860 uppgick. Orsakerna härtill torde få sökas dels i yttre konjunkturförhållanden, såsom jernproduktionens ofantliga tillväxt i flera främmande länder och deraf föranledd allmän prisnedsättning på jern, dels i åtskilliga andra omständigheter, såsom stegrade produktionskostnader genom tillverkningens

bedrifvande i ringa omfattning vid många, små verkstäder, och bruksägares uraktlåtenhet att icke lämpa sina tillverkningar efter de särskilda länders behof, dit produkterna utföras.

Likaledes har under perioden tillverkningen af *jernmanufaktur och stål* kvarhållits vid ungefärligen enahanda belopp, som vid 1860 års slut. I denna näringsgren torde dock vara att emotse en icke långt aflägsen förbättring i den mån som Bessemers method vid beredning af stål vinner utbredning här i länet. Hittills har denna method kommit till användning vid endast ett bruk i Dalarne, Siljansfors inom Mora socken; men bör man med skäl kunna hoppas, att stigande omsorg om jernhandteringens tidsenliga utveckling till förmåga att täfla med den högt uppdrifna utländska jernindustrien skall framkalla Bessemers-methodens allmännare användande.

Tillverkningen af *silfver* annorstädes än i Falun har under perioden varit ringa och bedrifvits vid endast ett verk, hvares nedläggande blifvit beslutadt. Produktionen af *koppar* i bergsorterna utom Falun har afvenledes saknat betydelse och ingifver icke förväntan om någon afsevärd tillväxt.

Vid *Elfdals porfyrverk* har under ifrågavarande tiderymd icke försports någon stegrad verksamhet, utan arbetenas tillverkningsvärde något nedgått, ett förhållande destomera att beklaga, som arbetsskickligheten vid behandlingen af denna stenart der uppdrifvits till en aktningvärd höjd. Förändring till ett bättre förhållande kan dock icke förväntas, enär svårigheten att bearbeta porfyren gör produkterna deraf särdeles dyra, och de dessutom i allmänhet kunna användas endast till prydnadsföremål.

Af *öfriga fabriker och näringar, som icke höra till bergsrörelsen*, äro hufvudsakligen att omnämna: *Grycksbo pappersbruk* i Kopparbergs socken, der år 1865 62 arbetare hållits sysselsatte och tillverkningen uppgått till 146,829 R:dr, *Klosterns jemte två mindre krutbruk* i Husby socken med ett sammanräknadt taxeringsvärde för år 1865 af 54,450 R:dr, *Nås tobaksfabrik* i Westerdalarne med 16 arbetare och ett tillverkningsbelopp år 1865 af 58,768 R:dr, *en tändsticksfabrik* i närheten af Falun och *ett ölbryggeri* i Malungs socken. Härförutom har i Rättviks socken förekommit *brytning af kalksten* till afsättning inom orten, och i Orsa socken, såsom allmän binäring, för afsalu så inom som utom länet *sandstensbrytning* till slipsten och ställsten.

Det främsta rummet af allmogens *binärningar* intaga dock de många olikartade sysselsättningar, som af trävarurörelsen och bergshandteringen framkallas och hvilka tillskynda befolkningen betydande arbetsförtjenster. Af dessa näringsgrenar kunna skogsafverkningen och timmerflottningen icke fränkännas en i viss mån tryckande inverkan på jordbruksskötseln, enär derigenom en stor del arbetskrafter årligen dragas från åkerbruket under de tider, då detsamma har största behofvet af kraftig arbetshjelp; men så är ej förhållandet med forslingen af kol och malm, emedan dessa arbeten hufvudsakligen besörjas under de årtider, då jorden hvarken fordrar eller kan emottaga någon skötsel. I öfrigt hafva de olika *hemslöjder*, hvaråt allmogen i de särskilda socknarne sedan långliga tider tillbaka sig egnat, och af hvilka tillverkning af *väggur, båtar* samt *trä- och laggkärl* är bland de förnämsta, bibehållit sig oförändrade och föranledt, särdeles inom Ofvan-Siljans fögderi, vidsträckta utfärder till andra landsorter för produkternas afyttrande och hemforsling af spanmål.

Endast vid *ett* större bränneri, beläget i Hedemora socken, har under de tre sista åren af oftanämnde period bedrifvits *bränvinstillverkning* här i länet; och äro dervid

år 1863, med 1 månads bränningstid tillverkade, kannor	21,181;	tillverkningsafgift	12,708: 60.
» 1864, » 3 » » » » »	63,194½	»	37,916: 70.
» 1865, » 2½ » » » » »	61,765½	»	37,059: 30.
Summa kannor	146,141.	R:dr R:mt	87,684: 60.

4. Kommunikations-anstalter och varubyten.

A) *Landkommunikationer.* De inom detta län förefintliga vägar, i afseende å hvilkas längd jemte Tab. N:o 8. antalet gästgifverier vid 1865 års slut och årligen använda skjutshästar samt Statens och kommuners kostnader för väganläggningar eller vägförbättringar bilagda tabell N:o 8 a och b i underdånighet åberopas, befinnas i allmänhet i godt skick, utom å några orter dels inom Näsgårds, Sätters, Nedan- och Ofvan-Siljans samt Westerdals fögderier, hvarest stark trafik, brist på tjenliga grusningsämnen eller vägarnes läge på jäsera vålla under vårtid och regnig väderlek deras mindre goda beskaffenhet, dertill ock allmogens tunga, tvåhjuliga åkdon icke minst bidraga, dels inom Sätters och Westerbergslags fögderier, der vägarne äro ledda öfver branta höjdsuttningar och det derifrån nedrinnande vattnet bortsköljer de påförda väglagningsämnena och sönderskär väggrunden.

Under perioden för denna berättelse hafva följande *vägförbättringsarbeten* förekommit, nemligen:

1:o anläggning af väg genom Öje kapellförsamling, hvilket företag påbegyntes redan år 1858 med statsunderstöd utan återbetalningsskyldighet af 15,000 R:dr, men fullbordades och afsynades år 1861; varande härigenom en närmare kommunikation öppnad emellan de öfra socknarne i Wester- och Österdalarne, hvilken derjemte är af vigt för beröringen med Wermland;

2:o anläggning af väg emellan Nora-ån och Laxsjön, hvartill Eders Kongl. Maj:t genom nådigt Bref den 15 April 1864 beviljade ett statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af 15,500 R:dr. Denna väg, som under perioden icke hunnit bringas till fullbordan, kommer att omedelbarligen sammanbinda Stora Tuna och Grangärdes folkrika socknar, och kan i en snar framtid, under förutsättning att en ny väg varder byggd emellan sistnämnde socken och Nya Kopparberget i Örebro län, blifva af mera vidsträckt gagn såsom befordringsmedel för en närmare samfärdsel emellan Dalarne och Nerike, hvilka nu äro förenade genom allenast en, af branta backar besvärad och sålunda för en liflig trafik särdeles hinderlig väg från Smedjebacken genom Ludvika socken till Högfors gästgifvaregård;

3:o omläggning af vägen emellan Mora strand och Garbergs gästgifvaregård, hvilket arbete, omfattande en väglängd af två mil, utförts med ett af Eders Kongl. Maj:t, genom nådigt Bref den 15 April 1864, meddeladt statsunderstöd utan återbetalningsskyldighet af 10,000 R:dr samt blifvit år 1865 afsynadt och godkändt;

4:o anläggning af väg emellan Rexbo by i Åls socken och Gopa by i Bjursås socken, utgörande en vägsträckning af $\frac{1}{4}$ mil, som för en kostnad af 6,126 R:dr 49 öre blifvit byggd af Åls socknemän utan bidrag dertill af statsmedel; och

5:o anläggning af väg emellan Garpenbergs och Horndals bruk inom Folkare härad, bekostad af dessa verks ägare för varuforsling emellan bruken.

Förutom ofvannämnda vägförbättringar har Eders Kongl. Maj:t, genom nådigt Bref den 3 Mars 1865, anvisat 5,000 R:dr att användas till påbegynnande af förut beslutad väganläggning emellan Särna och Idre byar, för utförande af hvilket företag ny undersökning ägt rum under hösten samma år, hvarjemte under perioden vidtagits åtskilliga andra förberedande åtgärder, för att delvis afhjelpa andra kvarstående brister i Öfra Dalorternas kommunikationsväsende och såmedelst underlätta utvecklingen af det mångsidiga näringslif, som der rör sig med ihärdiga ansträngningar till förkofran. Så har, då behovet af en under hvarje årstid tillgänglig kommunikationsled med Norge, dit trafiken nu endast vintertiden kan bana sig väg, visat sig allt mera kännbart, i den mån handelsförbindelserna med detta land vunnit större omfattning, Eders Kongl. Maj:t år 1865, uppå Länsstyrelsens framställning, nådigst anvisat erforderliga medel till verkställande af undersökningar för en vägbyggnad från Lima eller Transtrands socknar till riksgränsen emot Norrige, att anknytas till en derstädes beslutad väganläggning. Härförutom och i anseende till den utefter Westerdalselfven förlöpande landsvägens otillfredsställande skick, en följd dels af dess bristfälliga byggnadssätt och backiga läge,

dels af elfvens stora vattenflöden, som öfversvämma vägen och tidtals hindra trafiken, har under år 1864 anställt undersökningar och upprättats kostnadsförslag för samma vägs omläggande på en sträcka af omkring 8 mil, hvarefter och sedan Malungs, Äppelbo, Jerna, Näs, Floda och Gagnefs socknemän år 1865, vid sammanträde inför Länsstyrelsen, förklarar sig villige att tillskjuta en tredjedel af beräknade kostnadsbeloppet för nämnde vägs befriande från backar, om statsunderstöd, motsvarande två tredjedelar af samma belopp, erhöles, Länsstyrelsen den 29 Juli sistnämnde år ingick med underdånig ansökning om Eders Kongl. Maj:ts nådiga medverkan för undfående af det önskade statsbidraget.

Enligt Kongl. brefven den 1 Februari 1861 och den 25 November 1864 har under perioden från allmänna medel utgått ett årligt anslag af 675 R:dr för underhåll af den 6½ mil långa vägen från Åsens by i Elfdals socken till Särna kyrkoby, hvarjemte för berörde ändamål och för underhållet vintertiden af väg från Särna till Norska gränsen en *vägafgift* af 1 R:dr R:mt för hvarje dragare fått af vederbörande uppbäras. Likaledes har af statsmedel årligen utbetalts ett belopp af 907 R:dr 50 öre såsom bidrag till underhållskostnaden för den så kallade Helsinge-vägen, hvilken, anlagd på Statens bekostnad för omkring 50 år tillbaka, sträcker sig från gränsen emot Helsingland vid Dalfors bruk till Rättvik och sedermera från Äppelbo till gränsen emot Wermland.

Utom vägbyggnadsbesväret har länet under perioden haft att underhålla tillsammans 55 stycken *flottbroar* och större *fasta broar* samt 10 *färjor*, för hvilka sistnämnda jemte 17 flottbroar den byggnadsskyldige menigheten uppburit bro- och färjpenningar enligt fastställda taxor. Af dessa anläggningar hafva 3 flottbroar blifvit under femårsperioden nybyggda för ett sammanlagdt belopp af 6,000 R:dr.

De öfver allmänna landsvägarne inom länet anbragta *grindar* hafva, enligt uppgifter, vid 1865 års slut utgjort 179, af hvilka dock ett ej obetydligt antal komma såsom obehöfliga att borttagas.

Under perioden har icke något nytt *gästgifveri* inrättats, men deremot ett af de förutvarande, Brunbäcks *gästgifveri*, indragits och skjutsskyldigheten derstädes öfverflyttats till Avesta skjutsombytesställe. Skjutsentreprenaderna utgjorde vid 1865 års slut 56, hvarjemte, i öfverensstämmelse med de uti Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 24 Januari 1865 stadgade grunder, skjutsanstalter, utan de skjutsskyldiges ytterligare betungande, ordnats dels i Enbacka by i Gustafs socken, för utgörande af skjuts under den tid af året, då ångbåtsfart äger rum å sjön Runn, dels ock i Kjetto, Landbobyns och Åsens byar inom Ofvan-Siljans fögderi. Flertalet af de nya skjutsentreprenadaftal, som under perioden afslutats, hafva för skjutsskyldige medfört ökade bidrag till entreprenörerne, men har häremot vunnits en välgörande motvigt genom de statsunderstöd, som, enligt Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 22 September 1865, tilldelats de mest betungade skjutslagen, och hvilka understödsbelopp, jemförda med hvad andra län i detta hänseende erhållit, tillräckligt angifva, huru betungande skjutsningsbesväret är i detta län.

Åberopande hvad i förra femårsberättelsen blifvit anfördt, rörande *postskjutsen* och *kronobrefbärningen*, får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande dervid blott tillägga, att, sedan den 1 September 1863 posten emellan Westerås och Falun befordras tre gånger i veckan medelst postdilgens, som från Falun fortskaffat under de sista fyra månaderna af nyssnämnde år 46 passagerare och 114 paketer, under år 1864 100 passagerare och 363 paketer och under år 1865 122 passagerare och 400 paketer, äfvensom att postanstalterna, af hvilka postexpeditionen i Wik, Söderbärkes socken, år 1863 indrogs, under femårsperioden tillökats med poststationer i Leksand, Rättvik, Korsnäs, Elfdalen, Floda, Grangärdes och Söderbärkes socknar, samt vid 1865 års slut utgjordes af sju postkontor, en postexpedition och sju poststationer.

Uti detta län finnas endast *två jernvägar* för ångkraft, den ena Gefle-Dala och den andra Wessman-Barkens. Då af den förra 8½ mil långa vägen endast 2½ mil ligga inom detta läns gräns samt bolagets styrelse har sitt säte i Gefle, kan för rörelsen å denna väg icke af Länsstyrelsen lemnas någon redogörelse, hvaremot, enligt inkommen uppgift, trafiken å Wessman-Barkens 1½ mil långa jernväg utgjort och inbringat:

	Persontrafiken.			Godstrafiken.						Totalsumma.	
	Antal passagerare.	Afgift. R.dr R.mt.		Vigt. Centner.	Kubikinnehåll. Fot. K.r.		Afgift. R.dr R.mt.		R.dr	R.mt.	
År 1861.....	6,243	3,192	89	180,516	97	62,474	—	28,494	97	31,687	86
» 1862.....	7,979	3,618	87	235,836	32	55,728	7	34,097	18	37,716	05
» 1863.....	8,446	3,964	85	284,687	07	90,040	2	42,177	46	46,142	31
» 1864.....	4,891	2,732	57	307,280	—	9,899	3	40,028	90	42,761	47
» 1865.....	14,737	5,220	26	378,327	50	17,185	3	45,611	91	50,832	17
Summa	42,296	18,729	44	1,386,647	86	235,327	5	190,410	42	209,139	86

De fördelar, som nyssnämnda två jernvägsföretag i allmänhet tillskyndat länet, bestå i jemnare tillgång på förnödenhetsvaror till billigare pris än tillföre, väsendtlig minskning i skjutsningsbesväret, hvilket hufvudsakligen gäller trakterna i grannskapet af Gefle-Dala-jernvägen, samt upphörandet, åtminstone under seglationstiderna, af den förr betydliga, för jordbruket skadliga varuforslingen emellan Westmanland och Dalarne, afvensom under större delen af året af den tunga godstrafiken på den med branta backar uppfyllda landsvägen emellan Smedjebacken och Ludvika. Sin förnämsta betydelse för detta län, likasom sina största inkomster, hemtar dock Gefle-Dala-jernvägen från den vidtomfattande förädling och afsättning af skogens alster, som den möjliggjort.

Länet är fortfarande i saknad af annan *telegraf-inrättning* än den af Gefle-Dala-Jernvägsbolag anlagda, som vid dess i länet varande två stationer, Falun och Korsnäs, betjenar allmänheten. Denna allmänt öfverklagade brist och omgång för telegraf-meddelanden härifrån länet har år 1865 föranledt Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande att ingå med underdånig framställning om Statstelegraf-nätets utsträckande till jemväl detta län. Men denna fråga har, såvidt Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande har sig bekant, icke före sistnämnde års utgång utgjort föremål för nådig pröfning.

B) *Sjökommunikationer.* Med hänvisning till tabell N:o 9, rörande antalet fartyg, som under år Tab. N:o 9. 1865 varit i gång å vattendragen inom detta län, får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande om sjökommunikationernas och strömrensningensarbetenas beskaffenhet och omfattning i länet för öfrigt åberopa sednast afgifna femårsberättelsens innehåll i dessa afseenden, samt dervid tillägga, att under ifrågavarande period sjön Runn befarits, förutom af de i förra berättelsen omförmälda ångfartygen "Falun" och "Engelbrecht", jemväl af en tredje, Kopparbergs Bergslag tillhörig ångbåt, benämnd "Domnarfvet", hvilken användts såsom bogserfartyg emellan Domnarfvet's sågverk och Korsnäs jernvägsstation; samt att, sedan Strömsholms kanals ombyggnad blifvit år 1860 fulländad, en liflig ångbåtstrafik från och med år 1861 derstädes utbildat sig och årligen tilltagit i betydenhet, så att, efter det densamma sistnämnde år i Augusti månad tagit sin början med två, för godstransport jemte ett mindre antal passagerare afsedda ångfartyg, numera kallade "Smedjebacken N:o 1" och "Smedjebacken N:o 2", den år 1865 besörjdes från detta län af dessa bägge fartyg samt två andra, hufvudsakligen för passagerares befordrande inrättade, snabbgående ångbåtar, benämnda "Dalarne" och "Norberg", hvilka fyra fartyg under seglationstiderna gjorde hvardera två reguliera turer i veckan emellan Smedjebacken och Stockholm, hvarjemte en femte ångbåt, "Nordstjernan", betjenade trafiken å kanalen såsom bogserfartyg. Härförutom har från och med år 1864 inrättats ångslupsfart å sjöarne Wessman, Björken och Bysjön emellan Ludvika och Grangärdes kyrkoby samt ordnats i sammanhang med trafikrörelsen å Strömsholms kanal och Wessman-Barkens jernväg, hvadan från nyssomförmälda by till hufvudstaden är öppnad en sammanhängande kommunikationsled af omkring 30 miles längd, som under den tid af året, då färden kan

fortgå hela dygnet, öfverfares på 25 eller 26 timmar. Öfriga fartyg från detta län, som under år 1865 passerade Strömsholms kanal, utgjordes af 33 jakter, med en besättningsstyrka af 99 man.

Slutligen har ock under femårsperioden i fråga den sedan många år tillbaka af ångfartyget Prins August bedrifna ångbåtsfarten å Dalelven från Grådafallen i Gagnefs socken samt vidare å Insjön, Siljan och Orsa-sjön utvidgats genom tillkomsten af ytterligare ett ångfartyg med namnet "Tomten", som, utan regelbundna turer, användts mestadels såsom bogseringsbåt för nedforsling af sågvirke. Dessa bägge ångfartyg, det sednare med 26 och Prins August med 16 hästkrafter, samt öfriga å denna trafiklinie begagnade segel- och roddfartyg ägde år 1865 en sammanräknad besättning af 24 man.

C) *Sjöfart och handel.* Den här ofvan åberopade tabellen N:o 9 upplyser om antalet och lästetalet af länets innevånare tillhöriga fartyg och båtar af tre nylästers dräktighet och derutöfver, sammanräknade antalet af skeppare och besättning samt mängden af de personer, som egnat sig åt handel såsom lefnadsyrke.

Någon *sjöskada*, som medfört förolyckandet af fartyg eller förlust af människolif, har icke, Länsstyrelsen veterligen, under ifrågavarande tiderymd inträffat; och förekommer ej heller inom länet någon *försäkringsanstalt* emot dylika skador.

Af länets hufvudprodukter, jordbrukets, boskapsskötselns, skogarnes och bergshandteringens alster, utgöra de förstnämnda icke föremål för vidsträcktare handel än för afsättning inom länets olika delar. Af ladugårdsprodukter afyttras icke obetydligt från de öfversta Dalsocknarne, dels i länets städer, dels i nästgränsande län och i Stockholm, ehuru beloppet deraf icke här kan uppgifvas. Skogarnes alster försäljas dels såsom kol till bergverken och bruken, dels såsom bjelkar och sparrar eller såsom plankor och bräder till utrikes orter, dit de från Gefle utskeppas. Af bergverksprodukterna förbrukas en stor del jernmalm och tackjern inom länet, men ej obetydligt deraf försändes ock till andra orter inom och utom Riket, för att vidare bearbetas. Brukens tillverkningar föras mestadels å Strömsholms kanal till Stockholm, för att försäljas till utlandet, men produkterna från bruken inom Husby, och till en del jemväl inom Garpenbergs, By, Hedemora, Sätters och Stora Tuna socknar samt från bruken omkring Siljan transporteras för samma ändamål till Gefle, under det att jernstillverkningen från Garpenbergs och Horndals bruk forslas landvägen till Westerås och från bruken inom Säfsnäs socken går öfver Wermland ut i världshandeln. Furudals brukstillverkningar föras deremot dels till Falun, dels till Söderhamn, derifrån de utskeppas. De produkter, som husslöjden frambringa, afsättas af allmogen under dess färder och vandringar, antingen inom länet eller å andra landsorter, och bestå, såsom förut blifvit antydt, hufvudsakligen af gröfre slöjdvaror och laggkärl från Mora, Elfdals och Wenjans socknar, slipstenar från Orsa socken, väggur, väfskedar, korg- och hårabeten från Mora och Elfdals socknar.

Med Norge bedrifves vintertiden öfver riksgränsen en icke obetydlig handel af allmogen i Westerdals, Nedan-Siljans och Ofvan-Siljans fögderier, som till nämnde land utför stångjern, liar och annat jernsmide, smör, fogel samt gröfre slöjdarbeten. Införseln derifrån utgöres hufvudsakligen af hästar, sill, torrisk och skinnvaror. Öfriga föremål för länets import äro spanmål, saltvaror, specerier, bomulls- och yllemanufaktur, kramvaror och tobak, hvilken sistnämnda vara förbrukas i stor mängd inom länet, äfvensom bränvin, hvaraf konsumtionen endast obetydligt aftagit under ifrågavarande period.

Sedan genom Kongl. Förordningen den 18 Juni 1864 rättigheten att få idka handel å landet blifvit frigjord från de gränser, hvarinom den förut hölls omgärdad, har antalet landthandlande tillväxt, måhända utöfver hvad de särskilda orternas behof fordrat. Den såmedelst vunna lättare tillgången på en mängd handelsartiklar, hvilka icke kunna anses såsom egentliga nödvändighetsvaror, torde väl mångenstädes hafva gifvit ökad näring åt den fallenhet för lyx och vällefнад, som vidlåder befolkningen och ofta söker sin tillfredsställelse, trots tillgångarnes otillräcklighet. Men, å andra sidan, har ock den *gårdfarihandel*, som bedrifvits här i länet mestadels af handelsdrängar från Elfsborgs län och hvilken inverkat hämmande på allmogens omtanke och arbetsamhet att sjelf åstadkomma sina husbehofs-väfnader, väsendtligt aftagit och torde numera

sakna all betydelse utom vid marknaderna i länet, som af gårdfarihandlande besökas. Den gårdfarihandel deremot, som från forna tider utöfvats i andra landsorter af allmogen från Malungs och Äppelbo socknar i Westerdals fögderi samt från Elfdals socken i Ofvan-Siljans fögderi, har fortfarande räknat många idkare, till bevis hvarom må nämnas, att, sedan ofvanåberopade Kongl. Förordning af den 18 Juni 1864 trädde i verksamhet, 391 män och 203 qvinnor under återstoden af samma år samt 40 män och 29 qvinnor under år 1865 anmält sig till bedrivande af sådan handel. Dock bör med skäl kunna hysas den förväntan, att, ju mer insigten om jordbrukets och boskapsskötselns betydelse för länets framtida förkofran hinner rotfästa sig hos allmogen, destomera skall behovet af utvandringar för gårdfarihandel och annat dylikt ändamål förminska.

Under perioden för denna berättelse hafva årligen, likasom tillföre, hållits två *marknader* i Hedemora, en i Säter och två landtmarknader vid Mora strand i närheten af Mora kyrka. Men då af landthandelns utgrening blifvit en gifven följd, att marknaderna förlorat största delen af sin förr ägda vikt och derför utan olägenhet kunnat, der de ej hufvudsakligen afse kreaturshandel, inskränkas, så har, genom Kongl. Kommerce-Kollegii beslut af den 21 November 1865, förklarats, att, från och med år 1867, endast följande marknader skola inom länet äga rum, nemligen i Mora en marknad i Oktober månad under två dagar, i Hedemora stad en i Februari månad under fyra dagar och en i slutet af September eller början af Oktober under två dagar för försäljning af kreatur och landtmannavaror, samt i Sätters stad en marknad under två dagar.

Utskänknings- och minuthandel med sprithaltiga drycker har under försäljningsåret från och med hösten år 1864 till samma tid år 1865 idkats å 15 utskänkningsställen och 6 minuteringsställen i städerna samt vid 18 gästgifverier och 8 minuthandelsställen å landsbygden, hvarjemte utskänkningsrörelse för kortare tider ägt rum å Rommeheds lägerplats under Dal-Regementets mötestid och vid 2 gästgifverier inom Kopparbergs fögderi, äfvensom under sommarmånaderna å 3 vid Falun belägna utvårdshus. I sistnämnde stad har under perioden minuterings- och utskänkningsrörelsen utom å stadskällaren fortfarande bedrivits af ett bolag, som af den deraf uppkomna vinsten anslagit en del åt stadskassan och återstoden, efter egen ompröfning, till för staden nyttiga och välgörande ändamål, i hvilket sednare afseende bolaget bidragit med 47,000 R:dr till uppförande af nya elementarläroverks-byggnader och med 10,000 R:dr till inrättande af småskolor. Men deremot saknas uppgifter, huruledes öfriga kommunerna i länet användt de inkomster, som af ofvanberörde försäljningsrörelse dem tillflutit. Dock hafva antagligen dessa medel i de allra flesta fall ingått till kommunalkassorna för bestridande af dem ålöpande utgifter.

De sammanlagda afgifter, som för minuterings- och utskänkningshandeln med spirituösa drycker influtit, hafva utgjort:

år 1861	R:mt R:dr	51,600: 70.
» 1862	» »	55,363: 17.
» 1863	» »	58,592: 93.
» 1864	» »	50,401: 60.
» 1865	» »	54,818: 52.

eller för hela perioden 270,776 R:dr 92 öre, motsvarande i årligt medeltal 54,155 R:dr 38 öre.

5. Kameralförhållanden.

Till upplysning om antalet af *hemman och lägenheter på landet, deras natur och brukningsdelar, äf-* Tab. N:o 10.
vensom tomter och jord i städerna, jemte uppskattningsvärdet, åberopas tabell N:o 10 a och b.

Ur ödesmål har icke under ifrågavarande tiderymd något hemman blifvit upptaget, hvaremot åtskilliga öfverloppsmarker, rekognitionsskogar och derå upptagna lägenheter *skattlagts* till 21 $\frac{1}{2}$ mantal samt hemman

och lägenheter af krono-natur om tillsammans 14⁷/₁₆₈ mantal blifvit *köpte till skatte*. Antalet af *hemmansklyfningar*, hvilka utgjort föremål för landtmätares handläggning, hafva under samma tid uppgått till 38. Att härförutom en mängd *jordafsöndringar* ägt rum, är otvifvelaktigt; men kan deras antal icke ens ungefärligen uppgifvas, då sådana jordfördelningar, om de ock komma under domstols behandling, likväl högst sällan anmälas hos Länsstyrelsen.

Tab. N:o 11. Enligt hvad af tabellen N:o 11 närmare inhemtas, uppgår antalet af under denna tiderymd sökta *laga skiften* till 246, af hvilka 202 med en beräknad kostnad till Landtmätare och Gode män af 225,700 R:dr blifvit afslutade, hvaremot under tidskiftet 1856—1860 antalet af dylika förrättningar utgjorde 191, deraf 122 med enahanda skifteskostnad af 119,920 R:dr då vunno fastställelse. Denna tillväxt i laga skiftesförrättningarnes mängd under nu ifrågakomna period innebär tydliga vittnesbörd om förbättrad ekonomisk ställning hos jordbrukaren, äfvensom om ökad insigt af den stora vigt för kulturens förkofran, som jordegendomens sammanläggning, hvar för sig, till från samägande med grannar afskiljda områden äger. Härvid bör dock anmärkas, att de flesta samfälligheter, som under femårsperioden undergått skiftesbehandling, äro belägna i de sydligare delarne af Dalarne, der inägojordens jemförelsevis större omfång i förhållande till afrösningsmarken gjort behovet af laga skiften mera kännbart och tillämpningen af de i Kongl. Kungörelsen den 11 Februari 1859 meddelade, från Kongl. Skiftesstadgan afvikande, föreskrifter om skiftesvitsord icke förekommit. I den storskiftade delen af Öfre Dallaget torde deremot ännu lång tid komma att förflyta, innan jordägarnes förmögenhetsvilkor medgifva dem att söka medelst laga skiften vinna rubbning i den derstädes genom storskiftena bestämda ägofördelningen och i följd deraf påkallar borttagande af det hinder emot ett allmännare ålitande af laga skiftesförrättningar, som antydda bestämmelserna i nyssnämnda Kongl. Kungörelse innefatta, helst laga skiftesverkets framgång i dessa trakter dessutom hindras af innevånarnes fäderneärfda benägenhet att i stora byalag sammanbo.

Understöd af allmänna medel till *utflyttningar* i följd af laga skiften hafva meddelats:

år 1861 för 10 hemmansdelar, till belopp af	R:mt R:dr	1,278: 93.
» 1862 » 16 »	» »	2,354: 99.
» 1863 » 12 »	» »	1,494: 87.
» 1864 » 31 »	» »	3,490: 12.
» 1865 » 125 »	» »	22,391: 33.

eller sammanräknade R:mt R:dr 31,010: 24.

Beroende sistnämnda årets jemförelsevis höga utflyttningskostnader på då skedd fastställelse af ett stort skifteslag i Hedemora, deruti 42 delägare ålagts utflytta.

Vid skiftesverket i länet voro vid 1865 års utgång anställda 17 Landtmätare, 14 behörigen konstituerade medhjelpare och 7 elever.

Tab. Litt. B. Beträffande härefter *storskiftes- och afvittringsförrättningarne* i detta län, får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande underdånigst hänvisa till tabellen Litt. B å motstående sida, innefattande upplysning om storskiftesarbetenas omfång och beskaffenhet under femårsperioden samt statens deraf föranledda kostnader. Vid 1861 års ingång voro Mora, Floda, Äppelbo, Wenjans, Lima, Orsa och Svärdsjö socknar under storskiftesbehandling. Denna har dock, efter verkställda och vederbörligen redovisade renovationer af dithörande skifteshandlingar, afslutats för de tre förstnämnda socknarne redan år 1861 samt i Wenjans socken år 1863, men i öfriga, ofvan omförmälda socknar, under perioden fortgått och till 1865 års slut haft till föremål, i Lima socken ägoaffattning, gradering och karteuträkningar samt åtskilliga kompletteringsarbeten i och för bydelning af inägorna, i Orsa socken likartade arbeten och rågångsutstakning emot den från samma till Loos socken afsöndrade Hamra kapellförsamling, och i Svärdsjö socken delning emellan byalagen af skogsmarken och ut-

brytning derifrån af två allmänningar för Svärdsjö och Envikens socknars gemensamma behof i öfverensstämmelse med stadgandena derom i Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 9 November 1861. För att bringa Svärdsjö sockens storskifte till slut återstodo vid 1865 års utgång icke andra än renovations-arbeten, hvarjemte beräknats, att storskiftet i Lima socken skall år 1869 nå sin fullbordan. Och torde derefter de återstående storskiftes- och afvittrings-förrättningarne kunna i Orsa socken bedrifvas med större arbetskrafter än hittills, och derförutom påbegynnas i Elfdals och Särna socknar, med hvilka storskiftesgöromålen inom Kopparbergs län komma att afslutas.

Vid storskiftesverket hafva under perioden årligen tjenstgjort en Styresman och 18 Landtmätare med ordinarie löneanslag, samt år 1865, på grund af Eders Kongl. Maj:ts nådiga Bref den 20 April samma år, ytterligare en för endast ett års tjenstgöring anställd Landtmätare, hvilken aflönats med medel, som för försålda skogseffekter från Orsa sockens oafvittrade skogsmark influtit. Och har slutligen år 1862, efter fastställd delning af inägorna i Svärdsjö socken, understöd af allmänna medel till utflyttningar derstädes beviljats och utbetalts med 29,782 R:dr 53 öre.

För *kronouppbörden* i detta län under åren 1861—1865 redovisas i tabellen N:o 12. Enligt hvad Tab. N:o 12. densamma gifver vid handen, har en högst ringa del afkortningar och restantier sin grund i brist på tillgångar eller i obenägenhet att gälda allmänna utskylder, hvaremot den ojemförligast största anparten af dessa poster utgöres af bötesmedel, hvilka måst balanseras och derefter, i saknad af tillgång, afskrifvas.

Till statsbidrag, som från länet utgå, torde ock böra hänföras kostnaderna för *indelta truppersnas* aflöning och underhåll. Soldatrotarnes antal i detta län uppgår vid Dal-Regementet till 1,200 och vid Westmanlands Regemente till 260, de sednare förlagda i Wester-Bergslags och Näsårds fögderier. Ehuru soldaternas aflöning, hvilken vanligen utgår med årliga penningebelopp och icke inom Dal-Regementets stånd är förenad med af rote-intressenterne bekostad bostad, något vexlar å de särskilda orterna, i mån af tillgång på arbetskrafter och deraf beroende arbetspris, torde dock med bestämdhet kunna antagas, att hvarje inom Dal-larne förlagd rotes årliga utgift till soldaten bestiger sig, beklädnadsbidraget inberäknadt, till minst 160 R:dr R:mt, hvadan länets hela kostnad för soldatroteringen skulle i medeltal för året utgöra öfver 230,000 R:dr. Och då, synnerligast uti de öfre och fattigaste Dalsocknarne, rotarne äro små och svaga, framgår deraf, huru betungande roteringsbördan är i detta län.

Vidkommande slutligen *kommunalutskylderna*, hafva om deras belopp och de ändamål, hvarför de upptagits, uppgifter inkommit allenast från Falun, der samma umgälder, förutom fattigskatten, uppgått under perioden i årligt medeltal till 23,400 R:dr. För öfriga kommuners enahanda umgälder kan derföre icke lem-

Tab. Litt. B.

Storskiftes- och afvittrings-förrättningarne.

	Ägor, i qvadratref räknadt.			Utstakade rå- eller skifteslinier.	Kongl. Maj:ts och Kronans kostnader i R:dr R:mt.	
	Affattade och beskrifne.					
	Inrösningsjord.	Afrösningsjord.	Summa.	Fot.	R:dr	R:mt.
År 1861	33,118	825,249	858,367	17,864	33,779	7
» 1862	16,168	478,313	494,481	550,000	33,779	17
» 1863	7,403	510,367	517,770	1,872,956	33,136	84
» 1864	27,462	551,270	578,732	—	33,639	2
» 1865	36,154	553,644	589,798	—	37,654	86
Summa	120,305	2,918,843	3,039,148	2,440,820	171,988	96

nas någon redogörelse; men kan med temlig tillförlitlighet beräknas, att deras belopp i flertalet af kommuner öfverstiga kronoutskyldernas.

Någon *landstingsskatt* har icke förekommit sedan 1863, då af länets första Landsting beslutades uttaxering af 10 öre på hvarje R:dr af "bevillningen i allmänhet" och 20 öre för hvarje R:dr af bevillningen för jordbruksfastighet, utan hafva sedermera de bränvinsförsäljningsafgifter, hvilka af Landstinget disponerats, i förening med länets till Landstinget, enligt Kongl. Cirkuläret den 21 Oktober 1864, öfverlemnade Jagtkassa, stor 4,611 R:dr 31 öre, varit tillräckliga för betäckande af derstädes beslutade utgifter och Landstingsmännens resekostnader.

6. Politi.

A) *Undervisning.* Det i förra berättelsen antydda, år efter år allt kännbarare behovet af större utrymme för det ökade antal lärjungar, som vid läroverket i Falun efter dess utvidgning till fullständigt Högre Elementarläroverk sökt undervisning, har under nu afhandlade period blifvit tillgodosedt. Sedan nemligen, för uppförande af ny läroverksbyggnad här i staden, Rikets Ständer vid 1859 och 1860 årens Riksdag beviljat ett anslag af 44,000 R:dr och ett lika belopp bekommit från stiftets byggnadskassa samt derefter Falu utskänkningsbolag anvisat 42,000 R:dr och Rikets Ständer ytterligare vid 1862 och 1863 årens Riksdag lemnat Falu stad för samma ändamål ett amorteringslån af 40,000 R:dr, så företogs under våren 1863 den beslutade nybyggnaden på en af stads-kassan för 4,470 R:dr inköpt, fristående tomt, hvars torrläggning och planering kostat staden 8,000 R:dr; och har detta företag sedermera så fortskridit, att vid 1865 års utgång det nya, prydliga och tidsenligt inrättade läroverkshuset stod färdigt och endast väntade på fullständig skolinredning, för att kunna upplåtas till begagnande. Härförutom hafva, till uppbyggande af gymnastiklokal och nödiga uthus, erhållits särskilda anslag från Kopparbergs läns Landsting af 10,000 R:dr, från ofvannämnde utskänkningsbolag af 5,000 R:dr och från Falu stads sparbank af likaledes 5,000 R:dr, så att sammanräknade kostnadsbeloppen för hela skolbyggnadsföretaget uppgingo vid periodens slut till 194,470 R:dr, hvaraf staden Falun tillskjutit nära hälften med 96,470 R:dr. Dessa betydande penningeuppostringar af en enda kommun, som samtidigt dermed haft för sin fattigvårds och andra gemensamma behof att vidkännas årliga umgälder af vid pass 35,000 R:dr, lemna talande prof på det lifliga intresse, hvarmed undervisningsväsendet i detta samhälle omfattas och den kraftiga kommunalanda, hvaruti detta intresse visat sig verksamt. Frukten af berörda ansträngningar, ett växande tillopp af bildningssökande ungdom, har ej heller länge behöft förbidas. Lärjunge-antalet, som under läsåret 1861—1862 utgjorde 199 och under de tre nästföljande åren uppgick till 268, växte under höstterminen år 1865 till 289 och har sedermera ytterligare stigit. Undervisningen har under sednaste läsåret ombesörjts af 5 Lektorer, 7 Adjunkter, 3 vice Adjunkter och en extra Lärare jemte särskilda Lärare i gymnastik, musik och teckning.

Hedemora tvåklassiga Elementarläroverk, hvarest lärarepersonalen består af Rektor och en Kollega, lemnade höstterminen år 1865 undervisning åt 26 lärjungar; hvarjemte vid *Säters* och *Avesta pedagogier* lärjunge-antalet under samma tid uppgick å hvardera stället till 14 under handledning af en lärare.

Folkundervisningen i länet är nu öfverallt ordnad i öfverensstämmelse med folkskolestadgans föreskrifter och har under femårsperioden gjort betydelsefulla framsteg, såväl genom vunnen tillökning i lärarekrafter och skollokal, som i afseende å undervisningens ändamålsenliga gång och handhafvandet af folkskolans angelägenheter i allmänhet. Till detta lyckliga resultat hafva de inrättade folkskole-inspektionerna väl närmast bidragit genom det allvar och nit, hvarmed de bedrifvits, samt det ökade förtroende till folkskolan och beredvillighet till uppostringar för densammas utveckling, som de förmått ingifva befolkningen. Men i icke oväsentlig mån hafva härvid äfven inverkat de anslag till folkskoleväsendets befrämjande, hvilka under perioden från allmänna medel erhållits och som utgjort:

år 1861.....	R:mt R:dr	2,449: 75.
» 1862.....	» »	2,455: 72.
» 1863.....	» »	3,289: 75.
» 1864.....	» »	4,237: 17.
» 1865.....	» »	4,293: 40.

förutom de särskilda statsunderstöd af 1,685 R:dr, hvilka under hvarterdera af de två sistomförmälda åren tilldelats åtskilliga medellösa kommuner såsom bidrag till deras skollärares aflönande.

Härförutom hafva de influtna beloppen af *folkskoleafgiften* uppgått:

år 1861 till.....	R:mt R:dr	16,453: 42.
» 1862 ».....	» «	22,003: 41.
» 1863 ».....	» »	22,543: 97.
» 1864 ».....	» »	25,783: 23.
» 1865 ».....	» »	25,881: 32.

Till beredande under innevarande år af undervisning åt lärare och lärarinnor vid småskolorna har länets år 1865 församlade Landsting anslagit 650 R:dr R:mt.

Bergsskolan i Falun har varit besökt under den tvååriga

lärokursen 1861—1862.....	af 22 elever,
» 1863—1864.....	» 22 »
och » 1865—1866.....	» 23 »
	67 elever,

af hvilka tillsammans 20 vid vederbörande universitet aflagt bergsexamen. Skolans inkomster och utgifter hafva, enligt uppgift af dess Föreståndare, utgjort:

	R:mt R:dr	Inkomster.	Utgifter.
år 1861.....		21,684: 65.	21,684: 65.
» 1862.....	» »	25,098: 62.	25,098: 62.
» 1863.....	» »	22,766: 11.	22,766: 11.
» 1864.....	» »	24,768: 11.	24,768: 11.
» 1865.....	» »	22,417: 39.	22,097: 69.
	Summa R:mt R:dr	116,734: 88.	116,415: 18,
	eller i medeltal » »	23,346: 98.	23,283: 04 årligen.

Den i förra femårsberättelsen omförmälda *Slöjdskola* i Falun för fattiga flickor har under perioden fortsatt sin verksamhet och årligen lemnat undervisning åt, i medeltal, 30 flickor. Utgifterna för året hafva uppgått till vid pass 1,000 R:dr, dertill medel erhållits dels genom årsafgifter af Skyddsmödräförbundets medlemmar och frivilliga bidrag, dels genom ett årligt anslag från Utskänkningsbolaget af 800 R:dr.

I Hedemora har under ifrågavarande tiderymd varit inrättad en *Söndagsskola* för undervisning åt vid näringarne anställda yngre personer, hvaremot den derstädes organiserade *Småbarnsskolan* år 1863 upphörde med sin verksamhet i brist på duglig lärarinna.

B) *Rättsväsende och fängvård.* Under åberopande af hvad uti denna berättelses första afdelning finnes anfördt om länets judiciela indelning, anser Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande sig här endast böra tillägga, att, enligt nådigt Bref den 20 Januari 1865, två lagtima ting sedermera årligen hållits uti 1) Móra, Sofia Magdalena och Wenjans, 2) Gagnefs och 3) Leksands, Åls och Bjursås socknars tingslag; äfvensom att ransakningar med häktade personer för brott, begångna inom Kopparbergs och Aspeboda, Wika, Sundborns, Svärdsjö, Thorsångs samt Stora Tuna och Gustafs socknars tingslag förrättas å Länsfängelset i Falun.

Beträffande *exekutionsväsendet*, så utgjorde de hos Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande anställda lag-sökningar i skuldfordringsmål:

år 1861	3,677, deraf 1,261	afgjordes genom resolutioner,
» 1862	3,844, » 1,287	» » »
» 1863	3,788, » 1,303	» » »
» 1864	4,567, » 1,510	» » »
» 1865	6,082, » 1,823	» » »

men återstoden icke af vederbörande fullföljdes. Sammanräknade beloppen af hvad som blifvit till betalning ålagdt uppgingo år 1861 till 173,715 R:dr 87 öre, år 1862 till 194,302 R:dr, år 1863 till 214,614 R:dr 22 öre, år 1864 till 209,068 R:dr och år 1865 till 237,509 R:dr R:mt.

Antalet af i länsfängelset förvarade *fångar* har varit:

	Inkomna.	Straff-fångar.
år 1861.....	172, deraf.....	44.
» 1862.....	197, »	57.
» 1863.....	228, »	82.
» 1864.....	229, »	57.
» 1865.....	217, »	51.

Och äro uti dessa summor inberäknade de inom Gefleborgs län häktade och dömde straff-fångar, utgörande år 1861: 18, år 1862: 23, år 1863: 5, år 1864: 15 och år 1865: 10, hvilka, i anseende till bristande utrymme i dervarande fängelser, hitforslats och i länsfängelset härstädes undergått sin bestraffning.

C) *Kreditanstalter*. Dessa utgöras af *Kopparbergs Enskilda Bank* med afdelningskontor i Smedjebacken och Hedemora samt *Gefle-Dala Hypotheksförening*, hvilken stiftades år 1861 och har sin Styrelse förlagd uti Gefle. Otvifvelaktigt hafva nämnda anstalter öfvat en välgörande inflytelse på jordbrukets lyftning och kreditens underlättande, samt synnerligast bankinrättningen, såsom förmedlingslänk emellan ortens kapitaltillgångar och penningebehof, väsentligt bidragit att lifva näringsverksamheten, om hon ock icke förmått deråt bereda allt det stöd, som det industriella lifvets snabba utveckling fordrat. Från Hypotheksföreningen, som äger delaktighet i Allmänna Hypotheksbanken, inflöto under periodens 3 första år stora penningeförsträckningar åt länets jordbrukare, men derefter har brist på disponibla medel hindrat densamma att verka i lika omfattning och derigenom föranledt förlägenhet hos många lånesökande, hvilka, i förhoppning om beviljade hypothekslåns snara utfallande, uppsade till betalning sina gamla, intecknade skulder, men sedermera nödgades för dessas infriande anskaffa medel från andra håll, eller ock vidkännas 10 à 11 procent kapitalrabatt å de amorteringslån, som från hypotheksföreningen erhöles.

Tab. N:o 13. D) *Sparbanker*. Under åberopande af tabellen N:o 13 till upplysning i detta ämne, får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande underdånigst meddela att, sedan under ifrågakomna period inrättats 2 nya Sparbanker, den ena för Stora Schedvi socken och den andra för Hedemora stad och socken samt Garpenbergs socken, samtliga i länet varande Sparbanker uppgingo vid 1865 års utgång till ett antal af 6, nemligen:

1) *Falu stads Sparbank*, hvilken, stiftad år 1825, sträcker sin verksamhet inom nämnde stad och Kopparbergs socken samt dessutom emottager depositioner af betjening och arbetare vid Gefle-Dala jernväg och vid de i närheten af Korsnäs jernvägsstation belägna sågverk. Med undantag för sednare hälften af December och de tre första veckorna af Januari månad hålles Sparbanken öppen hvarje helgfri Lördag klockan 5—6 eftermiddagen, och erlägger fem procent ränta å insatta medel, hvilka utlånas mestadels emot inteckningar i fast egendom. Fonden, som vid 1860 års slut utgjorde 348,370 R:dr 75 öre, växte under perioden till 374,829 R:dr 56 öre;

2) *Stora Kopparbergs läns Sparbank*, inrättad år 1851, omfattar hela Stora Kopparbergs län utom Falu stad och är tillgänglig för allmänheten en gång i hvarje månad från den 31 Januari till den 30 November. Å insättningarna får beräknas fem procent ränta, och Sparbankens medel, hvilka från 1860 års till 1865 års slut stigit från 75,239 R:dr 78 öre till 169,259 R:dr, äro emot sex procent ränta deponerade hos Stora Kopparbergs Bergslags Styrelse, utom 18,600 R:dr, hvilka blifvit utlånade till enskilda personer.

3) *Husby sockens Sparbank*, stiftad år 1837. Denne emottager insättningar endast från nämnde socken och hålles för sådant ändamål öppen en gång i veckan. De insatta medlen, hvarå godtgöres vederbörande fem procent ränta, utlånas emot inteckning i fastighet eller emot skuldförbindelser med borgen på högst tre månaders uppsägning. Fonden uppgick vid 1860 års bokslut till 57,046 R:dr 60 öre, men vid 1865 års utgång till 92,586 R:dr 50 öre.

4) *Norrbärkes sockens Sparbank*, stiftad år 1859, utöfvar sin verksamhet endast inom samma socken och hålles öppen hvarje söndag klockan 1—2 eftermiddagen. Insättare tillgodoräknas fem procent ränta, och bankens medel, som vid periodens början utgjorde 8,725 R:dr 62 öre, men vid dess slut bestego sig till 47,977 R:dr 9 öre, göras fruktbarande emot inteckningar i fast egendom inom socknen.

5) *Hedemora stads och sockens samt Garpenbergs sockens Sparbank*, afsedd för nämnda kommuner och ordnad till verksamhet år 1863, har till och med 1865 års slut vunnit en fond af 36,855 R:dr 40 öre; och

6) *Stora Schedvi sockens Sparbank*, inrättad jemväl år 1863, har hittills icke verkat utom berörde socken. Den är tillgänglig sista Söndagen i hvarje månad och godtgör fem procent ränta å insättningar. Bankens fruktbarande tillgångar, hvilka utlånas efter Direktionens bepröfvande, hade vid 1865 års utgång uppnått ett belopp af 12,151 R:dr 81 öre.

E) *Försäkringsinrättningar och välgörenhetsanstalter*. Uti länets *brandstodsbolag*, hvilket, inrättadt år 1846, meddelar försäkring emot brandskada å såväl hus och byggnader som lösegendom, utgjorde:

	För fast egendom.		För lös egendom.	
	Delägarnes antal.	Ansvarighetsbelopp. R:dr R:mt.	Delägarnes antal.	Ansvarighetsbelopp. R:dr R:mt.
vid slutet af år 1861.....	12,848	17,456,460	8,330	14,197,760
och vid slutet af år 1865.....	14,578	22,801,700	9,373	17,797,920
hvidan tillökningen under perioden utgjort.....	1,730	5,345,240	1,043	3,600,160

Brandskade-ersättningar och förvaltningskostnader under samma tid uppgingo:

	Brandskadeersättningar						Förvaltningskostnader.	
	för fast egendom.		för lös egendom.		Summa.			
år 1861 till..... R:mt R:dr	20,830	85	2,533	66	23,364	51	3,127	75
» 1862 »..... » »	16,758	65	2,368	89	19,127	54	3,402	14
» 1863 »..... » »	8,496	68	11,243	50	19,740	18	5,119	83
» 1864 »..... » »	13,572	80	716	—	14,288	80	4,486	67
» 1865 »..... » »	8,116	39	13,944	04	22,060	43	4,937	84
Summa	67,775	37	30,806	09	98,581	46	21,074	23
eller i medeltal årligen.....	13,555	07	6,161	22	19,716	29	4,214	85

Stadsegendomarne försäkras vanligen i Städernas allmänna Brandförsäkringsbolag, äfvensom till någon del i bolaget Skandia, hvarest äfven lifförsäkringar fortfarande tagas; men uti allmänna Brandförsäkringsverket för byggnader å landet äfvensom i utländska bolag torde försäkringar numera sällan förekomma.

Socknemagasinernas fonder utgjorde:

år 1865 i Ofvan-Siljans fögderi	2,284	kubikfot spanmål och	118	R:dr i penningar.
Nedan-Siljans	»	7,631	»	»
Westerdals	»	12,580	»	»
Westerbergslags	»	5,076	»	»
Kopparbergs	»	23,509	»	»
Näsgårds	»	7,637	»	»
Säters	»	30,088	»	»

Summa 88,805 kubikfot spanmål och 59,108: 46 i penningar.

Stora Kopparbergs läns år 1839 inrättade *Nödhjelpskassa* har under femårsperioden fortfarande varit verksam att uti 22 af länets socknar dels lindra oförvällad nöd och verkningarne af allmänna, utaf naturföreteelser eller klimatförhållanden framkallade olyckshändelser, dels befrämja sådana åtgärder, som kunna bidra att förebygga nöd. Denna kassa, som förvaltas af en Direktion, hvaruti Landshöfdingen i länet är ordförande, samt hvilken i öfrigt består af Landssekreteraren och Landskamreraren såsom ständiga och andra af länets Pröfningskomité valda ledamöter, ägde vid 1865 års slut särskilda fonder till ett sammanräknadt belopp af 110,767 -R:dr 51 öre; och uppgingo utgifterna under samma år till 2,596 R:dr 8 öre.

F) *Helso- och sjukvård.* Enligt hvad i första afdelningen af denna berättelse blifvit anfördt, funnos vid periodens slut inom länet anställda fyra Provinsialläkare och en extra Provinsialläkare samt en Distriktsläkare. Den öfriga läkarevården i länet besörjdes af Regementsläkaren och två Bataljonsläkare vid Kongl. Dal-Regementet, af hvilka sistnämnda den ene tillika var Stadsläkare i Säter, samt af en af Kopparbergs Bergslag aflönad Grufveläkare och en Stadsläkare i Falun, som derjemte innehade anställning såsom läkare vid länets lasarett och kurhus.

Beträffande nämnde *sjukvårdsanstalt* under den period, hvarom nu är fråga, får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande underdånigst hänvisa till följande derom upprättade tabellariska uppgifter, angående derstädes vårdade sjuka, äfvensom inrättningens inkomster och utgifter.

	Lasarettet.			Kurhuset.			Lasarettets och Kurhusets				
	Vårdade.	Underhållsdagar		Vårdade.	Underhållsdagar		totalinkomster. R:dr R:mt.	totalkostnader			
		för hela sjuk- antalet.	för hvarje sjuk.		för hela sjuk- antalet.	för hvarje sjuk.		för hela sjuk- antalet. R:dr R:mt.	för hvarje sjuk. öre.		
År 1861	468	21,009	44,06	66	3,461	52,04	30,190	80	22,289	95	91
» 1862	437	20,002	45,07	60	3,694	61	26,561	07	21,376	33	90,2
» 1863	488	18,300	37,05	48	2,435	50,73	25,250	71	18,416	06	88,8
» 1864	466	19,885	42,67	68	4,863	71,05	24,818	66	19,164	39	77,4
» 1865	433	17,726	40,09	47	1,933	41,01	31,291	12	19,535	27	99,4

Sjukbyggnaden innehöll vid periodens slut 65 sjuksängar i lasarettetsafdelningen och 15 sängar i kurhusafdelningen, eller tillsammans 80 sängar, hvarjemte i särskild byggnad funnos inrättade 5 rum för sinnessjuka. Kurhusafgiften har under hvarterdera af ifrågavarande år utgått med 25 öre för hvarje mantalsskrifven person, som mantalsspenningar varit påförde.

Behovvet af en förbättrad och utvidgad allmän sjukvård inom länet har alltsedan Landstingets tillkomst utgjort föremål för dess allvarliga uppmärksamhet och år 1865 föranlett dess beslut, att lasarettet i Falun skall på tidsenligt sätt ombyggas, samt två nya lasaretter, hvartdera med 25 sängar, skola uppföras, ett i Mora inom Ofvan-Siljans fögderi och ett i Westerbergslagen, hvarförutom Landstinget beviljade ett årligt anslag af 5,000 R:dr, att från och med samma år utgå under fem år och i förening med då befintliga och der- efter uppkommande besparingar på kurhusmedlen bilda en särskild fond, benämnd Landstingets Lasarettsfond, om hvars användande för berörde ändamål, då den uppnått 80,000 R:dr, näst derefter sammanträdande Lands- ting kommer att besluta.

Inom detta län finnas anställda allenast en *djurläkare* med lön på stat och två inom Westerbergslags och Näsgårds fögderier stationerade, enskildt aflönade, djurläkare. Otillräckligheten af dessa tjenstemäns aflö- ning har af Landstinget behjertats, enär detsamma år 1864 beviljade hvar och en af dessa ett årligt löne- bidrag af 300 R:dr R:mt för hvartdera af de tvänne påföljande åren.

Under perioden hafva sjelfständiga *Apothek* inrättats i Mora och Leksand, i följd hvaraf dessa inrätt- ningars antal nu uppgår till 6, deraf, förutom nyssnämnde, 3 äro belägna i hvardera af länets städer och 1 i Smedjebacken.

Barnmorskor hafva varit anställda

år 1861	i 38 kommuner, till ett antal af 38,
» 1862	» 39 » » 40,
» 1863	» 39 » » 40,
» 1864	» 41 » » 42,
» 1865	» 41 » » 45,

hvilken tillväxt utvisat en stigande benägenhet hos allmogen att vid behof anlita barnmorskas biträde.

Af *allmänna farsoter* hafva förekommit, under åren 1861, 1862 och 1863 difterit och typhoidfebrar, 1864 kikhosta samt 1865 skarlakansfeber, dragsjuka och smittkoppor, dock utan att någondera af dessa haft särdeles våldsam och utbredd framfart.

G) *Fattigvård*. I afseende härå får Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande åberopa innehållet af Tab. N:o 14 tabellen N:o 14, såsom en sammanfattning af de uppgifter, hvilka i detta ämne erhållits.

Falun i Landskansliet den 30 April 1867.

S. D E M A R É.

A. G. Ihrman.

Gustaf Nordeman.

Tab. No 1.

FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	
	Den 31 December enligt Presterskapets summariska uppgifter.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.								
				Hela folkmängden af			Deraf frie från mantalspengar.			Utskrifningsmanskap.	Enligt årets mönsterullor approberade beväringspligtige.	
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.			
Å landsbygden.												
År 1861	78,017	84,297	162,314	76,279	82,639	158,918	39,023	42,777	81,800	5,223	704	
» 1862	79,061	85,152	164,213	77,272	83,709	160,981	41,385	45,528	86,913	5,533	874	
» 1863	79,981	85,985	165,966	78,195	84,536	162,731	39,355	43,333	82,688	5,880	1,002	
» 1864	80,453	86,369	166,822	79,453	85,646	165,099	36,110	39,945	76,055	6,402	1,045	
» 1865	80,695	86,848	167,543	79,848	86,106	165,954	36,158	39,996	76,154	6,725	1,048	
I städerna.												
<i>Falun.</i>												
» 1861	2,283	2,843	5,126	2,164	2,708	4,872	894	1,097	1,991	200	41	
» 1862	2,299	2,869	5,168	2,273	2,848	5,121	968	1,195	2,163	216	35	
» 1863	2,383	2,949	5,332	2,298	2,855	5,153	961	1,175	2,136	234	37	
» 1864	2,517	3,044	5,561	2,397	2,930	5,327	938	1,120	2,058	276	41	
» 1865	2,483	3,079	5,562	2,532	3,049	5,581	1,026	1,183	2,209	286	53	
<i>Hedemora.</i>												
» 1861	486	671	1,157	499	689	1,188	203	289	492	40	6	
» 1862	463	672	1,135	470	700	1,170	174	292	466	42	9	
» 1863	481	693	1,174	495	723	1,218	180	299	479	45	10	
» 1864	471	694	1,165	477	722	1,199	179	300	479	43	10	
» 1865	460	669	1,129	483	706	1,189	183	282	465	42	9	
<i>Säter.</i>												
» 1861	205	302	507	216	313	529	98	165	263	27	3	
» 1862	212	306	518	234	311	545	100	164	264	24	2	
» 1863	219	301	520	221	304	525	95	142	237	22	2	
» 1864	211	312	523	219	320	539	95	151	246	24	6	
» 1865	215	309	524	221	314	535	95	146	241	19	7	
Summa i länets samtliga städer år 1865	3,158	4,057	7,215	3,236	4,069	7,305	1,304	1,611	2,915	347	69	
I hela länet.												
» 1861	80,991	88,113	169,104	79,158	86,349	165,507	40,218	44,328	84,546	5,490	754	
» 1862	82,035	88,999	171,034	80,249	87,568	167,817	42,627	47,179	89,806	5,815	920	
» 1863	83,064	89,928	172,992	81,209	88,418	169,627	40,591	44,949	85,540	6,181	1,051	
» 1864	83,652	90,419	174,071	82,546	89,618	172,164	37,322	41,516	78,838	6,745	1,102	
» 1865	83,853	90,905	174,758	83,084	90,175	173,259	37,462	41,607	79,069	7,072	1,117	

Tab. N:o 2.

JORDBRUK.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
I medeltal för åren 1861—1865.	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Bönor.	Potatis.	Andra Rotväxter.
Årliga utsädet å tunnland, kubikfot	4,5	4,6	6,8	10,8	9	5,9	—	40	5 Ɔ
Årliga behovet för länet till utsäde.....	3,408	76,572	60,962	393,031	86,726	10,972	9	234,905	155 Ɔ
Tunnland åker år 1865 använd till odling af.....	767	15,186	5,291	37,024	8,772	1,047	—	5,135	71
Skördebelopp i korntal af utsädet.....	1861	7:de	8:de	7:de	5:te	5:te	6:te	—	8:de
	1862	8:de	9:de	6:te	5:te	5:te	5:te	—	7:de
	1863	6:te	7:de	5:te	4:de	4:de	4:de	—	6:te
	1864	7:de	8:de	6:te	5:te	5:te	4:de	—	6:te
	1865	6:te	9:de	5:te	4:de	4:de	5:te	—	7:de
Årlig förbrukning på person i medeltal, kubikfot	0,3	4,7	2	2,4	6,7	0,4	—	6,3	

Tab. N:o 3.

BOSKAPSSKÖTSEL.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
	Hästar.	Tjurar.	Oxar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.
Antal vinterfödde..... åren 1861—1862	17,495	1,605	842	62,169	14,601	88,924	37,758	10,990
1862—1863	17,522	1,631	858	62,353	14,781	88,034	37,623	10,810
1863—1864	17,367	1,608	853	62,213	14,870	88,180	37,255	10,776
1864—1865	17,464	1,611	842	62,942	15,113	89,072	37,208	10,902
1865—1866	16,940	1,516	784	60,546	13,931	86,312	36,724	10,666

Tab. N:o 4.

SKOGSHUSHÅLLNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Särskilda slag af skogar m m.	Areal vid pe- riodens slut.	Till ordnad skogshushåll- ning indelade.	Afverkningsbelopp,		
	Q v a d r a t e f.		År.	utfördt i	
				kvantitet. Sågtimmer, st.	penningvärde. R:dr R:mt.
1. Öfverloppsmarker	100,000		1861	282,650	530,046
			1862	422,601	894,795
2. Boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers:			1863	702,089	1,524,054
Militie-boställens skogar	80,303	19,800	1864	626,977	1,441,004
Landstats- " "	16,807		1865	764,321	1,646,865
Ecklesiastika " " jemte kyrkors och fromma stiftelsers skogar	324,070	6,401			
3. Häradssällmännigar	79,777				
4. Sockneallmännigar (oskiftade)	14,459				
<i>A n m ä r k n i n g.</i>					
Ofvanuppgifna afverkningsbelopp och penningvärderna afse allenast det af flottningsbolag försågade virket efter det pris, hvartill timret vid såg- ningsplatserna beräknats.					

Tab. N:o 5.

DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	
År.	Björnar.	Vargar.	Lodjur.	Räfvar.	Örnar och Ufvar.	Hökar.	Belopp af ut- betald belö- ning. R:dr R:mt.	
1861.....	33	16	25	344	6	15	106	09
1862.....	15	15	24	431	12	36	206	09
1863.....	6	19	18	399	11	49	74	61
1864.....	25	21	23	468	7	73	57	33
1865.....	36	17	23	555	66	648	4,345	50
Summa	115	88	113	2,197	102	821	4,759	62

Tab. N:o 6.

AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	
År.	Hästar.	Nötkrea- tur.	Får.	Getter.	Svin.	Fjäderfä.	Skadan beräk- nad i pen- ningevärde. R:dr R:mt.	
1861.....	6	47	359	195	—	48	7,368	
1862.....	4	14	316	266	3	57	5,250	
1863.....	3	40	434	272	2	75	7,334	
1864.....	3	67	557	397	4	145	10,536	
1865.....	3	30	397	182	—	141	5,945	
Summa	19	198	2,063	1,312	9	466	36,433	

BRUK, GRUFVOR, FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	
Särskilda slag af inrättningar.	Antal Fabriker	Drifkraft, bestående af					Antal begagnade maskiner och redskap.	Ägare eller innehafvare.		Arbetare						Summa.	Tillverkningens	Värde.	Ägares eller innehafvares berrättning i och för rörelsen. R.dr R.mt.			
		ej begagnade i gång.	änka eller varmluft.	vatten.	Beriäknade häskrafter.	Ensam ägare eller innehafvare.		Bolag.	Mästare.		öfver 18 år		under 18 år.		Qvantitet.					R.dr R.mt.		
									vid fabriken man-tals-skrifne.	vid fabriken ej man-tals-skrifne.	m.	q.	m.	q.							m.	q.
1. Å landet.																						
Bryggeri.....	1						14	1			1			6				7	20,000 kannor	10,000	13	
Färgerier.....	6		1				9	6			3	4		2				9	2,150 R garn, 11,200 fot.....	1,933	35	
Garfverier.....	13						151	13			8	10		8		2		28	{965 st. hudar, 41,180 R hudar, 8,275 R skinn, 150 R lim	22,556	65	
Kakelugnsfabrik.....	1						2	1											80 st. kakelugnar, 2,300 kruk-kärl.....	2,000	6	
Krutfabriker.....	3		1				12	1	1	1				10				13	1,075 centner	54,450	66	
Mekanisk verkstad.....	1		2				7	1		1	18			15				38	{4,768 " jemte div. maskiner och redskap	65,000	62	
Pappersfabrik.....	1		1				44		1		1	17	14	4	17	6	3	62	{14,868 $\frac{1}{2}$ ris post-, skrif- och tryckpapper, 37 ris gröfre papper	146,829	91	
Tegelbruk.....	3		3				15	5	2	1	2	6	2	4	6		1	21	180,000 murtegel, 60,000 taktegel.....	8,800	24	
Tobaksfabrik.....	1						5			1	1	2		1				16	51,348 $\frac{1}{2}$ R	58,768	40	
Tändsticksfabrik.....	1			1			2			1	1	3	3	2	4	5	9	27	2,700,000 bundtar.....	10,800	15	
Vadmalstampar.....	9		8				24	43	9		7							7	36,700 fot.....	5,495	2	
Vin- och ätticksfabrik.....	1										1							1	1,000 kannor.....	500	1	
Summa	41		16	1	104		251	34	2	5	26	60	19	52	27	26	19	229		357,131	422	
2. I städerna.																						
Färgerier.....	7						31	7			2	5		3			1	11		8,475	70	
Garfverier.....	6						38	6			4	9		4				17	{3,957 st. hudar, 29,557 R hudar och skinn, 6,501 st. skinn	44,582	89	
Svafvelsyrefabrik.....	1						6			1	1	5						6		35,724		
Sämskmakeri.....	1						2	1											40 st. skinn.....	5		
Urfabriker.....	4						4					8					2	10		2,320	32	
Summa	19						77	18		1	7	27		7			3	44		91,106	191	
Grufvor: Jernmalms.....	110	232	14		3													1,004	3,220,888 centner	805,222		
" Koppar o. Nickelmalms.....	6	9	4															366	554,719 "	249,623		
" Silfver-, Bly- och Zinkmalms.....	7	47																31	31,091 "	7,462		
Jernverk: Gjuteri.....	5			5														20	15,062 "	105,434		
" Manufaktur.....	28			27	1													299	58,390 "	875,850		
" Stång.....	53			59	1													795	568,851 "	3,981,957		
" Tack.....	48			52	1													744	1,190,794 "	2,976,985		
Kopparverk: Rå.....	5	4		7														276	13,612 "	748,560		
" Gar.....	2	2		2														28	{3,549 "	220,038		
" Smides- och Vals.....	1			1															{3,556 "	266,700		
Nickelverk.....	1			1														48	449 "	53,880		
Porfyrvverk.....	1			1														8		5,700		
Rödfärgsverk.....	2			2														25	14,792 "	48,074		
Silfver- och Blyverk.....	3	2		5														37	3,455,44 R bly, 293,33 R silfver	64,280		
Svafvelverk.....	4			3														26	5,951 centner	35,706		
Vitriolverk.....	1	1		1														23	2,620 "	22,384		

Tab. No 7 b.

HANDTVERKERIER ÅR 1865.

1.	2.		3.		4.		5.		6.	
	Handtverkare.		Arbetare.		Bevilling i och för rörelsen.					
	M.	Q.	M.	Q.	R.dr	R:mt.	M.	Q.	R.dr	R:mt.
1. Å landet.										
<i>Inländska idkare.</i>										
Bokbindare.....	1	—	1	—	3	—				
Färgare.....	6	—	2	—	13	50				
Garfvare.....	11	—	4	—	29	50				
Gelbgjutare.....	1	—	—	—	2	—				
Gördelmakare.....	1	—	—	—	1	—				
Hattmakare.....	1	—	—	—	3	—				
Kakelugnsmakare.....	1	—	1	—	—	—				
Kopparslagare.....	6	1	9	—	22	50				
Murare.....	2	—	—	—	3	—				
Målare.....	7	—	1	—	10	—				
Plåtsmed.....	1	—	—	—	—	—				
Repslagare.....	1	—	—	—	3	—				
Sadelmakare.....	8	—	—	—	5	—				
Skomakare.....	52	1	32	—	71	—				
Skräddare.....	38	—	20	—	62	20				
Smeder.....	9	—	2	—	18	50				
Snickare.....	26	—	2	—	29	50				
Urmakare.....	1	—	2	—	9	—				
<i>Utländska idkare.</i>										
Skomakare.....	1	—	2	—	1	—				
Summa	174	2	78	—	286	70				
2. I städerna.										
<i>Inländska idkare.</i>										
Bagare.....	5	1	8	—	40	—				
Bleckslagare.....	1	—	4	—	24	—				
Bokbindare.....	4	—	8	—	43	—				
Garfvare och Karduanmakare.....	13	1	26	—	231	50				
<i>Utländska idkare, inga.</i>										
Summa	140	10	235	—	1,068	—				

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIER OCH SKJUTSNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Särskilda slag af vägar.	L ä n g d i m i l				Kostnad i R:dr R:mt för de under perioden				Gästgifveriernas antal vid periodens slut.	Antal hästar, utgångne		
	af hvarje slag af motstående vägar	af indelade med skjutsstationer försedda vägar	af fulländade och afsynade nya vägar	af omlagde eller betydligt förbättrade vägsträckor	fulländade nya vägar		omlagde eller betydligt förbättrade vägsträckor			År.	till kung- och kronoskjuts.	till gästgifveriskjuts.
					af statsmedel.	af kommunernes medel.	af statsmedel.	af kommunernes medel.				
	vid periodens slut.		under perioden.									
Allmänna landsvägar.....	126,33	122,26	5,13	4,50	7500	100	10,000	3,700	51	1861	474	33,963
Häradsvägar.....	41,07	20,67	1,53	2,33	—	6,126,49	—	5,000	4	1862	288	34,218
Socknevägar.....	63,06	3,75	1,00	0,50	—	—	—	1,700	3	1863	792	33,732
I städerna.....	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1864	470	36,183
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1865	868	36,229
Summa	230,46	146,68	7,66	7,33	7500	6,226,49	10,000	10,400	61	—	2,892	174,325
Gästgifverier med skjutsentreprenad.....	—	—	—	—	—	—	—	—	56	—	—	177,217

Tab. N:o 9.

SJÖFART, ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
	Fartyg och båtar öfver tre nylåster, begagnade till inrikes sjöfart.						
	Seglande.		Med ångmachin försedde.			Besättning.	
	Antal.	Låstetal.	Antal.	Låstetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.
	På landet	45	526	9	45,88 *)	142	42
Summa för landet	45	526	9	45,88	142	42	120
I städerna.							
Falun.....	9	ej uppgifvet	1	ej uppgifvet	10	1	2
Summa för städerna	9	—	1	—	10	1	2
Summa för hela länet	54	526	10	45,88	152	43	122

*) Detta endast låstetalet för 5 af de med ångmachin försedde fartyg; för återstående 4 saknas uppgift om låstetalet.

Tab. N:o 10 a.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER M. M. Å LANDSBYGDEN, ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Hemman och jordlägenheter af alla slag, efter olika natur, vid periodens slut.	H e m m a n.			A n t a l			Taxerings- värde sista året. R:dr R:mt.
	Mantal.		Bruk- nings- delar.	jord- torp.	back- stu- gor.	andra lägen- heter.	
	Oförmed- lade.	Nu varande.					
A) Krono-egendomar.							
1) <i>Under allmän disposition.</i>							
a) Kungs- och Kungsladugårdar.....	4,875	7,375	19	—	—	—	166,567
c) Hemman.....	2,762	2,762	6	—	—	—	88,770
d) Boställen.....	31,079	31,079	63	—	—	2	702,399
f) Fiskerier.....	—	—	—	—	—	1	—
2) <i>Under enskild disposition.</i>							
b) Hemman.....	33,977	33,977	287	—	1	—	820,521
c) Jordlägenheter.....	—	—	—	—	—	23	17,800
e) Verk och Inrättningar.....	—	—	—	—	—	2	10,500
Summa	72,693	75,193	375	—	1	28	1,806,557
B) Skatte-egendomar.							
a) Boställen.....	2,158	2,158	16	—	—	—	81,640
c) Hemman.....	1,639,769	1,649,769	17,333	—	510	—	42,002,573
d) Jordlägenheter.....	—	—	—	254	—	2	238,300
e) Fiskerier.....	—	—	—	—	—	2	—
f) Verk och Inrättningar.....	—	—	—	—	—	245	2,734,592
Summa	1,641,927	1,651,927	17,349	254	510	249	45,057,105
C) Frälse-egendomar.							
a) Boställen.....	5,019	5,019	12	—	—	—	119,462
b) Säterier och ladugårdar.....	4,038	4,038	11	—	—	—	238,943
d) Hemman.....	135,746	135,746	1,162	—	73	—	3,918,423
e) Jordlägenheter.....	—	—	—	—	—	1	—
g) Verk och Inrättningar.....	—	—	—	—	—	116	1,079,175
h) Gårdar utan jord.....	—	—	—	—	—	79	49,870
Summa	144,803	144,803	1,185	—	73	196	5,405,873
D) Oskattlagde egendomar.							
Boställen, Ekklesiastika.....	—	—	15	—	—	—	149,650
Summa för hela länet	1,859,423	1,871,923	18,924	254	584	473	52,419,185

JORDOMRÅDE OCH EGENDOMAR I STÄDERNA, ÅR 1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
År.	Tomter.		Antal nybyggda boningshus.	Jordar och lägenheter.						Taxeringsvärde i R:dr R:mt.		
	Antal			Åker.	Äng.	Skog.	Betesmark m. m.	Summa jordareal.	Nuvärande mantal.	Af hus och tomter.	Af jordar.	Summa.
	bebyggde.	obebyggde.										
Falun. *)												
1861	723	35	} 39	} 2,088,80	—	—	} 3,208,80	} 5,297,60	} 3,81	1,092,438	123,022	1,215,460
1862	723	35								2,206,560	208,570	2,415,130
1863	726	35								2,327,610	206,840	2,534,450
1864	730	34								2,553,290	222,600	2,775,890
1865	750	42								2,756,850	219,930	2,976,780
Hedemora. **)												
1861	170	15	—	4,156	4,469	2,205	2,050	12,880	8	399,330	91,053	490,383
1862	—	—	—	—	—	—	—	—	—	572,459	408,368	975,827
1863	—	—	—	—	—	—	—	—	—	591,399	404,180	995,579
1864	—	—	1	—	—	—	—	—	—	610,459	405,486	1,015,945
1865	—	—	2	—	—	—	—	—	—	611,059	414,233	1,025,292
Säther. ***)												
1861	77	6	—	2,167	498	5,735	1,131	9,531	4	92,360	77,000	169,360
1862	77	6	—	2,167	498	5,735	1,131	9,531	4	212,630	80,318	292,948
1863	77	6	1	2,167	498	5,735	1,131	9,531	4	216,354	77,126	293,480
1864	77	6	1	2,167	498	5,735	1,131	9,531	4	219,222	77,126	296,348
1865	77	6	1	2,167	498	5,735	1,131	9,531	4	230,229	77,047	307,276

*) De i stadsdelarne Gamla Herrgården och Elsborg varande ödetomter äro, såsom fullkomligt värdelösa, uti förestående uppgift icke upptagna. Antalet nybyggda boningshus för hvardera af periodens fem år kan ej uppgifvas.

**) Den såsom äng upptagna jord är numera till allra största delen uppodlad och brukas tillsammans med åkerjorden.

***) Till åkern hafva blifvit räknade stadens tomter samt träd- och kålgårdar tillhopa omkring 400 kvadratref.

Att jordarealen är högre i denna uppgift än i förut afgifna kommer sig deraf, att två staden tillhöriga skogstrakter, öfver hvilka kartebeskrifning icke finnes, hittills blifvit afglömda.

I saknad af kartor och beskrifningar, öfverensstämmande med nu varande förhållanden, har arealen endast approximativt kunnat uppgifvas.

Uti förestående uppgift är den till kyrkoherdebostället hörande jord, såsom icke å stadens kartor med tillhörande beskrifningar intagen, icke inberäknad.

Tab. N:o II.

LAGA SKIFTEN ÅREN 1861—1865.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.
År.	Sökta skiftens antal.	A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n.																							
		Antal.	Skiftade mantal.		Qvarboende delägares					Utflyttande delägares					Summa skiften.	Skiftade kvadratref.					Utgifter till Landtmätare och gode män. R.dr.	Öfriga beräknade utgifter. R.dr.			
			Oformelade.	Nivarande.	Skiftes-antal.				Summa.	Skiftes-antal.				Summa.		Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.	Impedimenter.			Summa.		
					1.	2.	3.	4.		öfver 4.	1.	2.	3.											4.	öfver 4.
1861...	22	21	—	—	94	91	283	9	5	482	24	32	10	1	—	67	1,308	11,283	7,907	1,481	250,701	29,838	301,210	29,318,54	—
1862...	21	28	—	—	90	94	381	135	—	700	4	4	2	—	—	10	1,979	5,555	8,220	962	407,223	66,374	488,334	43,222,20	—
1863...	101	24	—	—	201	309	218	116	18	862	37	17	6	3	—	63	2,136	14,109	8,178	1,181	363,934	54,622	442,024	25,713,29	—
1864...	60	67	—	—	387	465	529	98	54	1,533	34	29	14	—	—	77	3,159	24,134	18,897	2,325	461,936	79,422	586,714	72,647,78	—
1865...	42	62	—	—	186	361	586	53	—	1,186	21	15	3	1	—	40	2,942	5,768	5,448	364	567,587	89,320	668,487	54,803,11	—
Summa	246	202	—	—	958	1,320	1,997	411	77	4,763	120	97	35	5	—	257	11,524	60,849	48,659	6,313	2,051,381	319,576	2,486,769	225,704,92	—

Anmärkingar och ytterligare upplysningar.

Till kol. 4 och 5 saknas uppgifter.

Som uppgifter till kol. 26 icke kunnat fullständigt erhållas samt i de lemnade uppgifterna, hvilka redovisa för endast 115 st. förrättningar med ett belopp af 133,430 R.dr 40 öre, finnas sammanförda flera förrättnings kostnadssummor, så hafva utgifterna kunnat allenast i en summa utföras.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Stats-medel.	Afkortad.					Anordnad eller	
	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1861.	1862.
	Ordinarie Ränta..... R:dr R:mt.	538,05	377,34	369,31	418,78	360,62	190,595,52
Tionde-spanmål..... " "	4,243,70	4,229,95	4,225,67	4,230,62	4,080,90	69,098,18	70,220,29
Kronotiondelösen efter bestämda priser..... " "	—	—	—	—	—	418,04	418,04
Arrendemedel..... " "	—	—	—	—	—	61	61
Skogsplanteringsmedel..... " "	—	—	—	—	400	16 577,33	6,000
Tionde- och Hammarskattsjern..... " "	—	—	—	—	—	2,833,96	—
Nickel-tionde..... " "	—	—	—	—	—	—	1,671,60
Koppar-tionde..... " "	—	—	—	—	—	—	1,641,27
Bly-tionde..... " "	—	—	—	—	—	—	—
Svafvel-, Rödfärgs- och Vitriol-tionde..... " "	—	—	—	—	—	2,652,15	3,161,50
Mantalspenningar..... " "	2,487,30	866,02	858,15	1,310,97	1,477,40	18,759,74	19,329,96
Bötesmedel..... " "	7,378,40	16,804,55	33,947,98	17,897,55	11,437,63	22,427,01	22,667,01
Tillfällig rotevakans-afgift..... " "	—	—	—	—	—	197,50	340
Rotefrihetsafgift af oroterad jord..... " "	—	—	—	—	—	668,01	659,52
Båtsmansvakans-afgift..... " "	—	—	—	—	—	737,40	710,47
Sjette Hufvudtitelns besparingsmedel..... " "	—	—	—	—	—	—	—
Åttonde Hufvudtitelns besparingsmedel..... " "	—	—	—	—	—	126,88	129,32
Kontrollstämpel-medel..... " "	—	—	—	—	—	301,65	268,04
Observationsmedel..... " "	—	—	—	—	—	556,01	153,12
Extra medel och uppborder..... " "	—	—	—	—	—	4,059,19	2,408,89
Stämpelpappersmedel..... " "	—	—	—	—	—	30,060,11	34,579,11
Bränvinstillverkningsafgift och ådömd bränvinsbränningsafgift..... " "	—	2,028	—	234	2,952	—	280,80
Summa	14,647,45	24,305,86	39,401,11	24,091,92	20,708,55	360,129,68	353,319,75
Riksgälds-medel.							
Allmän bevilning..... R:dr R:mt.	2,311,67	1,050,10	1,120,99	1,422,46	1,591,38	70,397,68	81,946,09
Odlingslån..... " "	—	—	—	—	—	93	286,20
Tidningsstämpningsafgift..... " "	—	—	—	—	—	282	256,50
Skatteköpeskillingsmedel..... " "	—	—	—	—	—	12,46	—
Ekeskogslösen..... " "	—	—	—	—	—	09	—
Observationsmedel..... " "	—	—	—	—	—	—	42,31
Bevilning af Utländske handlande..... " "	—	—	—	—	—	—	—
Summa	2,311,67	1,050,10	1,120,99	1,422,46	1,591,38	70,785,23	82,531,10
Diverse Verks medel R:dr R:mt.	3,126,22	2,036,71	2,071,65	3,275,32	3,416,85	122,588,94	122,110,84
Annorstädes debiterade medel " "	5,22	37,50	—	—	—	9,399,78	9,090,37
Summa Summarum	20,090,56	27,430,17	42,593,75	28,789,70	25,716,78	562,903,63	572,052,06

No 12.

UPPBÖRDEN.

9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
inom räkenskapsåret influten.			Resterande vid räkenskapsårets slut.					Summa uppbörd, deri inberäknade restantierne från föregående år.				
1863.	1864.	1865.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.
195,274,66	187,243,16	180,622,31	3,468,85	3,624,51	1,983,75	1,122,58	2,281,43	194,602,42	197,621,66	197,627,72	188,784,52	183,264,36
70,235,13	69,558,15	67,789,58	—	0,76	19,55	—	—	73,341,88	74,451	74,480,35	73,788,77	71,870,48
418,04	418,04	418,05	—	—	—	—	—	418,04	418,04	418,04	418,04	418,05
61	57,50	57,50	—	—	—	—	—	61	61	61	57,50	57,50
6,078,67	14,111,40	8,150,20	78,67	78,67	3,840	400	731	16,656	6,078,67	9,918,67	14,511,40	9,281,20
—	—	—	—	—	—	—	—	2,833,96	—	—	—	—
1,900	1,679,47	—	1,671,60	1,900	1,679,47	—	1,661,08	1,671,60	3,571,60	3,579,47	1,679,47	1,661,08
631,70	185,17	—	1,238,96	631,70	185,17	—	128,88	1,238,96	2,272,97	816,87	185,17	128,88
84,77	79,44	134,09	—	84,77	79,44	134,09	248,09	—	84,77	164,21	213,53	382,18
2,272,31	2,078,88	1,771,03	3,161,50	2,272,31	2,078,88	1,771,03	1,767,99	5,813,65	5,433,81	4,351,19	3,849,91	3,539,02
19,699,17	26,078,81	26,138,01	575,84	504,01	395,84	471,41	675,80	21,822,88	20,699,99	20,953,16	27,861,19	28,291,21
26,913,37	20,184,44	17,680,17	8,681,75	36,106,95	11,229,27	10,548,72	10,448,04	38,487,16	75,578,51	72,090,62	48,630,71	39,565,84
391,25	442,50	291,25	—	—	—	—	—	197,50	340	391,25	442,50	291,25
672,99	647,08	671,03	—	—	—	—	—	668,01	659,52	672,99	647,08	671,03
746,10	665,20	718,78	1,08	0,70	—	—	0,91	738,48	711,17	746,10	665,20	719,69
929,55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	929,55	—	—
129,08	474,83	125,10	—	—	—	—	—	126,88	129,32	129,08	474,83	125,10
296,93	318,85	267,93	—	—	—	—	—	301,65	268,04	296,93	318,85	267,93
141,30	—	3,40	—	—	—	—	—	556,01	153,12	141,30	—	3,40
2,436,25	2,053,10	10,662,11	—	—	—	—	—	4,059,19	2,408,89	2,436,25	2,053,10	10,662,11
36,922,68	34,013,58	26,170,50	—	—	—	—	—	30,060,11	34,579,11	36,922,68	34,013,58	26,170,50
13,709,40	39,739,43	38,583	—	1,347	3,609	2,361	1,209	—	3,655,80	17,318,40	42,334,43	42,744
379,944,35	400,029,03	380,254,04	18,878,25	46,551,38	25,100,37	16,808,83	19,152,22	393,655,38	429,176,99	444,445,83	440,929,78	420,114,81
86,219,54	92,652,57	92,540,67	478,71	591,49	745,55	529,80	911,49	73,188,06	83,587,68	88,086,08	94,604,83	95,043,54
343,80	401,40	516,60	—	—	—	—	—	93	286,20	343,80	401,40	516,60
364,27	410,57	463,87	—	—	—	—	—	282	256,50	364,27	410,57	463,87
1,215,05	593,92	77,84	—	—	—	—	—	12,46	—	1,215,05	593,92	77,84
4,69	5,30	0,83	—	—	—	—	—	0,09	—	4,69	5,30	0,83
61,95	94,66	2	—	—	—	—	—	—	42,31	61,95	94,66	2
—	—	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40
88,209,30	94,158,42	93,641,31	478,71	591,49	745,55	529,80	911,49	73,575,61	84,172,69	90,075,84	96,110,68	96,144,18
133,651,06	150,167,63	146,540,39	1,554,45	1,890,91	1,488,20	1,359,80	1,342,95	127,269,61	126,033,46	137,210,91	154,802,75	151,300,19
2,089,04	11,313,45	11,232,55	7,659,26	4,496,76	8,388,97	20,390,18	14,896,24	17,064,26	13,624,63	10,478,01	31,703,63	26,128,79
603,893,75	655,668,53	631,668,29	28,570,67	53,530,54	35,723,09	39,068,61	36,302,90	611,564,86	653,012,77	682,210,59	723,546,84	693,687,97

Tab. N:o 13.

S P A R B A N K E R N A.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.																						
																					Under året					Vid årets slut				Klassifikation af delägare efter deras vid hvarje års slut inestående behållning.												
																					År.	tillkomne nya delägare.	afgångne delägare.	insatt belopp.	i räkenskaperna godtgjord ränta å delägarnes kapital.	uttaget belopp.	qvarstående delägare.	inestående behållning, tillhörande delägarna.	befintligt öfverskott (grund-och reservfond, räntevinster m. m.).	Summa af kolonnerna N:is 8 och 9.	Behållning i Sparbank:		1861.		1862.		1863.		1864.		1865.	
																															Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.
Antal.	Antal.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	Antal.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.	Antal delägare.	Summa R:dr R:mt.																							
1860	—	—	—	—	—	3,618	442,315,54	47,067,21	489,382,75	under 1 R:dr	157	82,47	160	82,91	86	49,17	85	49,87	108	60,08																						
1861	578	208	78,939,19	22,415,80	67,188,05	3,988	476,489,98	51,992,08	528,482,01	fr. 1 t. o. m. 10 R:dr	708	3,438,28	750	3,568,49	912	4,095,28	1,023	4,941,37	1,041	5,109,78																						
1862	573	235	85,668,76	24,196,20	71,689,09	4,326	514,670,35	57,212,43	571,882,78	» 10—25 »	545	9,381,07	562	9,335,48	644	10,751,48	700	11,799,34	801	13,012,09																						
1863	935	493	102,053,15	26,475,91	73,175,24	4,768	570,083,92	62,717,64	632,751,56	» 25—50 »	643	23,851,43	622	22,768,89	622	22,127,81	659	24,111,81	733	28,182,18																						
1864	677	346	98,614,83	28,581,80	85,222,98	5,100	612,017,57	68,550,12	680,567,69	» 50—100 »	724	52,745,42	860	60,992,78	917	64,433,27	915	64,341,32	956	68,347,18																						
1865	666	362	102,823,81	30,901,09	95,883,65	5,509	657,943,28	75,716,08	733,659,36	» 100—200 »	587	78,462,35	720	95,690	860	114,012,97	922	122,927,40	970	130,066,99																						
										» 200—300 »	208	49,792	224	53,151,12	280	67,577,18	320	76,621,43	323	78,359,01																						
										» 300—400 »	132	45,146,64	124	43,140,42	110	37,800,12	144	49,799,40	170	58,227,19																						
										» 400—500 »	74	33,279,51	76	33,828,47	89	39,648,95	73	32,723,89	96	42,789,59																						
										» 500—1,000 »	162	114,025,59	163	111,332,24	174	115,296,97	183	123,199,95	192	132,588,80																						
										utöfver 1,000 »	53	66,235,27	65	80,779,60	74	94,240,77	76	101,501,99	74	101,201																						
										Summa	3,988	476,489,98	4,326	514,670,35	4,768	570,033,92	5,100	612,017,57	5,509	657,943,28																						

Stockholm, 1867. P. A. Norstedt & Söner, Kongl. Boktryckare.

Tab. N:o 14.

F A T T I G V Å R D E N.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	Fattigvårdens																													
																	Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.										Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.																			
																	Fattigvårdssamhällen					Äldre personer, vårdade					Barn, vårdade i och utom fattighus.					Summa.			Summa af båda könen.			Fattigvårdens inkomster. R:dr R:mt.								
																	År.	med gemensam fattigvård.	med fattigvården delad.	med fattigvården roteris.	Antal fattighus.	i fattighus.	på annat sätt.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	m.	q.	Summa inkomster.	Afrastning af egen- dom, kollekter m. m.			Tillskott		Ersättning		Summa utgifter i och för fattigförsörjning. R:dr r:mt.		
Personel afgift.	efter fyrk eller bevilning.	efter annan grund.	af statsmedel.	af annat fattigvårdssamhälle.																																										
1861	36	2	11	5	15	42	158	247	230	232	403	521	924	919	1,628	2,547	35,262	12,089	19,695	22,966	60	731	90,753	92,437																						
1862	36	1	9	5	16	47	153	267	245	216	414	530	944	977	1,701	2,678	34,554,48	12,683,05	25,392	19,674,78	189,98	267,75	92,762,04	92,851,65																						
1863	37	1	9	5	17	42	168	300	261	242	446	584	1,030	1,030	1,719	2,749	39,317,80	14,797,45	29,050	13,041,44	185	261,69	96,653,88	99,922,91																						
1864	37	1	9	5	15	46	188	314	280	261	483	621	1,104	1,106	1,813	2,919	42,270,69	16,444,62	39,718,31	7,285	279	1,230,17	107,227,79	113,390,92																						
1865	38	1	9	5	16	47	197	346	294	269	507	662	1,169	1,198	1,854	3,052	40,040,67	17,960,13	49,537	11,374,99	332,52	630,63	119,875,94	126,028,85																						